

**Міністерство освіти і науки України
Державний вищий навчальний заклад
«Донбаський державний педагогічний університет»
Кафедра педагогіки вищої школи**

**Методичні вказівки
до практичної підготовки
НАУКОВО-ВИКЛАДАЦЬКА
ПРАКТИКА**

**здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
спеціальності 011 – Освітні, педагогічні науки
денної та заочної форм навчання**

Слов'янськ – 2021

УДК 378.016:37.091.33-027.22(072)

М 54

Рецензенти:

Панасенко Е.А. – доктор педагогічних наук, професор, професорка кафедри педагогіки вищої школи ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

Цибулько Л.Г. – доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри педагогіки ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

М 54 Методичні вказівки до практичної підготовки «Науково-викладацька практика» здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти за освітньо-науковою програмою «Освітні, педагогічні науки» спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки» денної та заочної форм навчання / Уклад.: О. М. Сипченко, С. А. Саяпіна. Слов'янськ: ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», 2021. 63 с.

Методичні вказівки укладено відповідно до освітньо-наукової програми «Освітні, педагогічні науки» та навчального плану підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти за спеціальністю 011 – Освітні, педагогічні науки. Представлено інформацію щодо організації і проведення науково-викладацької практики здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти. Висвітлено основні вимоги щодо змісту освітньої діяльності, підготовки, виконання, оформлення звітної документації, критерії та методи оцінювання програмних результатів практики зазначеного профілю відповідно до сучасних тенденцій освітнього процесу у закладі вищої освіти. У додатках відображено вимоги до оформлення індивідуального плану роботи здобувача, зразки оформлення конспектів навчальних занять, інших елементів науково-викладацької практики.

Погоджено рішенням Вченої ради
Державного вищого навчального закладу
«Донбаський державний педагогічний університет»
(протокол № 1 від 30.08.2021 р.)

© О.М. Сипченко, С.А. Саяпіна, 2021

© ДДПУ, 2021

ЗМІСТ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА	2
1. Опис науково-викладацької практики	4
Мета та завдання науково-викладацької практики.....	4
2. Матриця компетентностей, програмних результатів навчання, результатів та виду практичної підготовки здобувачів з науково-викладацької практики	6
3. Структура науково-викладацької практики	9
4. Зміст науково-викладацької практики	10
Програма практичної підготовки та календарний план науково-викладацької практики	11
Обов'язки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти під час проходження практики.....	12
Обов'язки керівників практики.....	13
5. Контроль досягнень аспіранта	14
Форми поточного та підсумкового контролю.....	14
Вимоги до оформлення звіту про проходження педагогічної практики	15
Структура та логіка подання звітної документації з науково-викладацької практики	17
Методи навчання	17
Критерії оцінювання результатів навчання.....	18
Розподіл балів, що присвоюється здобувачам, із розподілом за завданнями за результатами поточного контролю	19
ДОДАТКИ	20
<i>Додаток А. Титульний аркуш звітної документації</i>	20
<i>Додаток Б. Індивідуальний план роботи з науково-викладацької практичної підготовки</i>	21
<i>Додаток В. Матеріали індивідуального науково-дослідницького завдання</i>	23
<i>Додаток Г. Аналіз відвіданих занять викладачів закладу вищої освіти</i>	24
<i>Додаток Д. Плани-конспекти проведених занять</i>	28
<i>Додаток Е. Звіт про організацію позааудиторної діяльності</i>	40
<i>Додаток Ж. Звіт з науково-викладацької практичної підготовки здобувача третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти</i>	41
<i>Додаток К. Рецензія керівника про проходження аспірантом науково-викладацької практики</i>	43
Політика науково-викладацької практики	44
Основні терміни	45
Інформаційно-методичне забезпечення	60

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Сучасний етап реформування системи вищої освіти вимагає нових підходів до професійної підготовки науково-педагогічних кадрів, посилюється необхідність удосконалення практичної складової, адже соціум висуває якісно нові вимоги до викладача-дослідника. Відповідно національна система підготовки здобувачів ступеня доктора філософії потребує реформування з метою формування спектру професійних компетентностей, зокрема здатності до ефективної викладацької діяльності з використанням інновацій, спродукованих за результатами науково-дослідницької роботи в галузі освітніх, педагогічних наук.

Програма практичної підготовки (науково-викладацька практика) здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, ступеня доктора філософії складена відповідно до освітньо-наукової програми «Освітні, педагогічні науки» та навчального плану спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки. Практична підготовка у ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» організовується відповідно до Положення про організацію освітнього процесу у ДВНЗ «ДДПУ», Положення про контрольні заходи у ДВНЗ «ДДПУ».

Науково-викладацька практика (далі – НВП) є практичною складовою підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти всіх форм навчання в ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (далі – Університет).

Метою проведення НВП передбачено підвищення рівня набуття аспірантами системи компетентностей: дослідницької, методологічної, аналітичної, світоглядної, громадянської, педагогічної, комунікативної, іншомовної, інформаційної, цифрової щодо організації освітнього процесу, здійснення наукової та викладацької діяльності.

Об'єктом науково-викладацької практики є науково-дослідницька та викладацька діяльність у закладі вищої освіти, що передбачає підготовку

фахівців за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки.

Предметом науково-викладацької практики виступають закономірності, технології, методи, прийоми та засоби професійної діяльності в межах професійно орієнтованих дисциплін навчального плану підготовки фахівців за спеціальностями, що відповідають напряму підготовки аспіранта і пов'язані з тематикою його дисертації.

Науково-викладацька практика покликана забезпечити функцію сполучної ланки між теоретичними знаннями, здобутими в процесі засвоєння освітньої складової підготовки аспірантів і практичною діяльністю щодо впровадження здобутих знань у освітній процес. Програма НВП пов'язана з можливістю подальшої викладацької діяльності осіб, які закінчують підготовку в аспірантурі, планують свою педагогічну діяльність у закладах вищої освіти (далі – ЗВО) та необхідністю підготовки власних науково-педагогічних працівників для Університету.

Науково-викладацька практика – це вид науково-педагогічної діяльності аспірантів, який передбачає здійснення наукового пошуку за темою дисертаційного дослідження, викладання навчальних дисциплін, організацію навчальної діяльності здобувачів, науково-методичну роботу з навчальних дисциплін, набуття вмінь і навичок практичної викладацької діяльності.

Методичні вказівки до практичної підготовки містять такі основні розділи: опис практичної підготовки, пояснювальна записка, мета та завдання практичної підготовки, матриця компетентностей, програмних результатів навчання, результатів та виду практичної підготовки, структура науково-викладацької практики (етапи та обсяг практичної підготовки), бази практичної підготовки, зміст і завдання індивідуальної роботи здобувача під час практичної підготовки, програма практичної підготовки та календарний план науково-викладацької практики, організація та керівництво практичної підготовки, порядок її проходження (обов'язки здобувачів і керівників), контроль досягнень аспіранта, форми поточного та підсумкового контролю, критерії оцінювання, методи навчання, інформаційно-методичне забезпечення, додатки.

Опис

науково-викладацької практики

№ з/п	Види практичної підготовки	Характеристика практичної підготовки	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
1.	Науково-викладацька практика	Кількість кредитів / тижнів / годин	
		6 / 4 / 180	
		Рік підготовки:	
		1-й	1-й
		Семестр	
		2-й	2-й
		Вид контролю:	
Диференційований залік у формі звіту			

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ

науково-викладацької практики

Метою проходження науково-викладацької практики є: формування комплексу професійних компетентностей, необхідних для подальшої самостійної науково-педагогічної діяльності, розвиток уміння практичної апробації положень дисертаційного дослідження

Завдання практичної підготовки:

- ознайомлення з методологічними стратегіями розвитку сучасної педагогічної освіти;
- засвоєння сучасних методів проведення науково-педагогічних досліджень, обробки й аналізу їх результатів;
- розвиток дослідницької культури у професійній діяльності з дотриманням принципів академічної доброчесності;
- засвоєння міждисциплінарних знань, розвиток умінь і навичок, здобутих у процесі вивчення дисциплін за освітньо-науковою програмою;
- застосування сучасних діагностичних інструментів і засобів у науково-педагогічних дослідженнях;
- опанування засобів презентації і візуалізації результатів науково-педагогічного дослідження;

– формування здатності виконувати оригінальні дослідження в галузі 01 Освіта/Педагогіка та апробувати їх під час наукових заходів різного рівня, відбивати в наукових публікаціях тощо;

– формування здатності до пошуку і впровадження прогресивних ідей, практик у професійну та наукову діяльність;

– формування вміння будувати освітній процес із використанням інноваційних інформаційних технологій;

– оволодіння досвідом проектування занять у відповідності до мети, форми та змісту навчального матеріалу;

– здобуття досвіду розробки навчально-методичного супроводу відповідної дисципліни;

– формування навичок діагностики, контролю та оцінювання ефективності освітньої діяльності здобувачів вищої освіти;

– удосконалення навичок професійної риторики для створення нових механізмів побудови комунікації в ЗВО та формування високої академічної культури всіх учасників освітнього процесу;

– виховання морально-етичних якостей викладача вищої школи, індивідуального творчого стилю педагогічної діяльності, потреби в саморозвитку і самоосвіті;

– розвиток прагнення до самовдосконалення, професійного й особистісного зростання.

Передумовами проходження науково-викладацької практичної підготовки є набуті раніше компетентності та результати навчання з ОК: Філософія науки, Професійна та наукова комунікація англійською мовою, Науковий стиль мовлення, Методологія наукових досліджень, Теорія освітології, Інноваційні технології в освіті, Історія освіти та педагогічної думки, Порівняльна педагогіка.

МАТРИЦЯ

компетентностей, програмних результатів навчання, результатів та виду практичної підготовки здобувачів з науково-викладацької практики

Вид практичної підготовки	Компетентності, які формуються з посиланням на шифр відповідно до освітньо-наукової програми	Програмні результати навчання з посиланням на шифр відповідно до освітньо-наукової програми	Результати навчання
Науково-викладацька практика	<p>ЗК 2. Здатність до критичного аналізу й оцінки сучасних наукових досліджень, генерування нових ідей під час вирішення дослідницьких і практичних завдань, комплексних та інноваційних проблем.</p> <p>ЗК 3. Готовність використовувати сучасні методи й технології наукової комунікації українською та іноземними мовами в усній та письмовій формах.</p> <p>ЗК 5. Здатність дотримуватись етичних норм у професійній діяльності.</p> <p>ЗК 6. Здатність до самоменеджменту, планування</p>	<p>ПРН 2. Застосовувати основні наукові підходи і методи науково-дослідної діяльності; методи критичного аналізу й оцінки сучасних наукових досягнень під час розв'язування дослідницьких і практичних завдань, у тому числі в міждисциплінарних галузях.</p> <p>ПРН 4. Добирати методи науково-дослідної діяльності, методи генерування нових ідей під час розв'язання дослідницьких і практичних завдань у обраній та суміжних галузях; методи критичного аналізу й оцінки сучасних наукових</p>	<p>Здатність організовувати дослідження в галузі вищої освіти, визначати завдання дослідницького пошуку та ефективно планувати час для отримання необхідних результатів; проектувати, конструювати та аналізувати власну дослідницько-пошукову діяльність.</p> <p>Здатність самостійно проводити наукові дослідження, ухвалювати рішення, формулювати власні авторські висновки, пропозиції та рекомендації.</p> <p>Здатність до пошуку і впровадження прогресивних ідей, практик у професійній та науковій діяльності.</p> <p>Здатність дотримуватись принципів академічної доброчесності та професійної етики.</p> <p>Здатність до підготовки наукових</p>

	<p>й розв'язування задач власного професійного і особистісного зростання.</p> <p>ЗК 7. Здатність генерувати нові ідеї (креативність) під час вирішення дослідницьких і практичних задач, у тому числі у міждисциплінарних галузях.</p> <p>ФК 2. Готовність здійснювати освітню й науково-дослідницьку діяльність на основі гуманістичного світогляду і глибокого проникнення в суть педагогічних явищ і процесів із залученням широкого кола наукових джерел.</p> <p>ФК 4. Здатність цілісно розуміти історію і теорію педагогіки, екстраполювати їх досягнення на сучасну освітню й наукову практику й окреслювати перспективи розвитку.</p> <p>ФК 5. Володіння</p>	<p>досягнень.</p> <p>ПРН 6. Формулювати мету професійного і особистісного розвитку, оцінювати власні потенційні можливості, реальність обраних способів і шляхів розв'язання поставлених завдань.</p> <p>ПРН 7. Користуватися нормативно-правовими і програмно-методичними документами, що визначають роботу в науковій установі та закладі освіти; визначати мету інноваційної діяльності, обґрунтовувати необхідність внесення запланованих змін у наукову роботу; впроваджувати інноваційні прийоми в педагогічному процесі з метою створення умов для ефективної мотивації до навчання здобувачів освіти.</p> <p>ПРН 8. Системно</p>	<p>праць та їх апробації під час наукових заходів різного рівня й в освітньому процесі.</p> <p>Здатність до впровадження результатів дослідження в освітній процес.</p> <p>Здатність вирішувати проблеми дослідницької, викладацької діяльності шляхом використання можливостей Інтернет-ресурсів, інформаційно-комунікаційних технологій.</p> <p>Здатність розв'язувати проблеми викладацької діяльності, удосконалення змісту, форм, методів навчання шляхом використання можливостей сучасних інноваційних технологій у сфері педагогічної освіти.</p> <p>Здатність конструювати педагогічний процес на основі сформованості аналітичних, прогностичних, проєктивних умінь, які опосередковуються змістом і цінностями особистості викладача-дослідника.</p> <p>Здатність будувати відносини та</p>
--	--	--	--

	<p>процедурами проектування, організації та моніторингу освітнього процесу з урахуванням необхідних перетворень в освітній сфері, в діяльності науковців, управлінців і педагогів-практиків, в процесі наукового партнерства.</p> <p>ФК 6. Здатність використовувати знання, уміння й навички в галузі освіти.</p> <p>ФК 7. Володіння системою педагогічних категорій і методів їх використання з метою розв'язання дослідницьких і практичних завдань навчання і виховання.</p> <p>ФК 8. Здатність науково супроводжувати студентоцентризований освітній і виховний процес з орієнтацією на інтереси особистості, суспільства і держави.</p>	<p>аналізувати та гнучко застосовувати у практичній педагогічній діяльності цікаві й перспективні освітні інновації, адаптуючи їх до можливостей і потреб конкретної аудиторії, а також використовувати широкі можливості інформаційних технологій.</p> <p>ПРН 12. Застосовувати програмні засоби і мультимедіа у науково-педагогічній діяльності та наукових дослідженнях; аналізувати й систематизувати результати досліджень засобами інформаційних технологій.</p> <p>ПРН 13. Здійснювати критичний аналіз сучасної системи освіти; створювати умови конструктивної взаємодії з усіма суб'єктами освітньо-виховного процесу.</p>	<p>партнерство з учасниками освітнього процесу без упередженого ставлення до їхніх індивідуальних потреб.</p> <p>Реалізовувати ціннісні установки, етичні принципи у процесі професійної комунікації.</p> <p>Здатність визначати відповідні завдання викладання і навчання та окреслювати їх таким чином, щоб просувати та трансформувати наукові знання в освітній практиці.</p> <p>Здатність розв'язувати процесуальні проблеми організації навчання у сфері педагогічної освіти, що передбачає вміння адаптовувати технології навчання з урахуванням індивідуальних освітніх потреб та розробляти інноваційні технології з метою вдосконалення освітнього процесу.</p> <p>Визначати та задовольняти потреби особистісного, наукового та професійного розвитку.</p> <p>Здатність до безперервного самовдосконалення, побудови кар'єри у сфері вищої освіти.</p>
--	---	--	---

СТРУКТУРА НАУКОВО-ВИКЛАДАЦЬКОЇ ПРАКТИКИ

№ з/п	Етапи проходження практики	Розподіл годин між видами робіт
Етап I: організаційний		
1.	Консультативне засідання кафедри педагогіки вищої школи з науково-викладацької практики з метою ознайомлення з програмою практики, отримання завдань, рекомендацій та форм звітності	5
2.	Обговорення та затвердження індивідуального плану практики аспіранта з науковим керівником	5
Разом		10
Етап II: адаптаційний		
3.	Спостереження за науково-педагогічною діяльністю викладачів кафедри педагогіки вищої школи	5
4.	Вивчення досвіду викладання провідних викладачів Університету	5
5.	Аналітична діяльність щодо вивчення сучасних стратегій освіти у вітчизняному та європейському вимірі	5
6.	Аналіз нормативних і наукових джерел щодо проблеми дослідження й освітнього процесу в сучасному ЗВО	5
Разом		20
Етап III: науково-викладацький		
7.	Планування, викладання та аналіз результатів власної науково-педагогічної діяльності	15
8.	Участь у наукових конференціях різного рівня	20
9.	Обговорення з науковим керівником наукового доробку аспіранта, методики проведення навчальних занять	15
10.	Розробка дидактичного супроводу навчальних дисциплін з урахуванням сучасних інноваційних тенденцій розвитку вищої освіти	20
11.	Самостійне проведення занять з навчальних дисциплін (лекцій, семінарських, практичних занять)	20
12.	Самоаналіз проведених навчальних занять	10
13.	Індивідуальна робота зі здобувачами, керівництво науковими студентськими дослідженнями	20
14.	Участь у позааудиторних заходах, надання індивідуальної допомоги здобувачам	15
Разом		135
Етап IV: підсумковий		
15.	Підготовка та подання звіту про проходження практики. Презентація результатів практики на кафедрі педагогіки вищої школи	10 5
Разом		15
Усього		180

ЗМІСТ ПРАКТИКИ

Особливості організації та проведення практики

Науково-викладацька практика здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти є суттєвим компонентом їхньої підготовки до науково-педагогічної діяльності та видом практичної діяльності аспірантів щодо здійснення освітнього процесу в закладах вищої освіти, яка передбачає презентацію власних наукових досягнень аспіранта, а також викладання певних навчальних дисциплін, організацію всіх видів освітньої та наукової діяльності здобувачів.

Організатором практики аспіранта є кафедра педагогіки вищої школи. Загальне керівництво практикою аспіранта покладається на кафедру педагогіки вищої школи, за якою закріплений аспірант. Безпосереднє керівництво практикою, науково-методичне консультування та контроль за проходженням практики аспіранта здійснює науковий керівник.

Базою для проходження практики є кафедра, на якій працює керівник або випускова кафедра. Крім того, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти може пройти практику на аналогічних кафедрах (підрозділах) в інших закладах вищої освіти.

Документи щодо організації та проведення практики є: наказ про практику, індивідуальні звіти аспірантів про проходження практики, протоколи засідань кафедри педагогіки вищої школи про затвердження звітів аспірантів з практичної підготовки.

Наказ про практичну підготовку готує завідувач відділу аспірантури після узгодження з керівництвом кафедри педагогіки вищої школи. Аспірантам, які є науково-педагогічними працівниками університету, рішенням кафедри практику перезараховують.

Науково-викладацька практика передбачає виконання відповідних видів діяльності, які відбито в програмі практичної підготовки та календарному плані НВП.

Програма практичної підготовки та календарний план науково-викладацької практики

№ з/п	Види діяльності аспірантів	Тижні			
		1	2	3	4
1.	Розробка індивідуального плану проходження практики	+			
2.	Спостереження за науково-педагогічною діяльністю викладачів кафедри педагогіки вищої школи. Вивчення досвіду викладання провідних викладачів Університету	+	+	+	
3.	Аналітична діяльність щодо вивчення сучасних стратегій освіти у вітчизняному та європейському вимірі. Аналіз нормативних і наукових джерел щодо проблеми дослідження й освітнього процесу в сучасному ЗВО	+	+	+	
4.	Планування, викладання та аналіз результатів власної науково-педагогічної діяльності	+	+	+	
5.	Обговорення з науковим керівником наукового доробку аспіранта. Участь у наукових конференціях різного рівня				+
6.	Розробка дидактичного супроводу навчальних дисциплін з урахуванням сучасних інноваційних тенденцій розвитку вищої освіти		+	+	
7.	Самостійне проведення занять з навчальних дисциплін (лекцій, семінарських, практичних занять). Самоаналіз проведених навчальних занять			+	+
8.	Індивідуальна робота зі здобувачами, керівництво науковими студентськими дослідженнями. Участь у позааудиторних заходах, надання індивідуальної допомоги здобувачам		+	+	+
9.	Підготовка та подання звіту про проходження практики. Презентація результатів практики на кафедрі педагогіки вищої школи				+

Обов'язки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти під час проходження практики

До початку проходження науково-викладацької практики аспірант повинен одержати від керівника практики зразки оформлення необхідних документів. Для успішної реалізації мети і завдань, передбачених планом науково-викладацької практики, аспірант повинен:

1. Суворо дотримуватись правил внутрішнього розпорядку установи, правил трудової дисципліни, техніки безпеки.
2. Разом з керівником практики розробити індивідуальний план проходження практики.
3. Дотримуватися обов'язкового порядку виконання програми практики, виконувати роботу у визначений термін.
4. У визначений термін подавати керівнику практики звітні матеріали
5. Систематично разом з керівником практики обговорювати хід виконання її програми.
6. Скласти звіт про результати проходження практики.

За порушення правил внутрішнього розпорядку, правил трудової дисципліни та техніки безпеки аспірант несе відповідальність перед адміністрацією Університету, на базі якого проходить практика.

Обов'язки керівників науково-викладацької практики

1. Ознайомлення аспірантів з програмою практики, метою, завданнями, критеріями оцінювання, системою та формами звітності.
2. Контроль за своєчасним прибуттям здобувачів до бази практики та її відвідуванням, виконанням програми практики, строків її проведення, правил внутрішнього трудового розпорядку бази практики.
3. Забезпечення якісного проходження практики відповідно до затвердженої програми.
4. Контроль умов праці і побуту аспірантів на базі практики, проведення з ними обов'язкових інструктажів з охорони праці та техніки безпеки.
5. Надання необхідної допомоги під час виконання завдань практики, проведення консультацій для обробки зібраного матеріалу та його використання у звіті про проходження практики.
6. Участь в установчій та звітній конференціях.

КОНТРОЛЬ ДОСЯГНЕНЬ АСПРАНТА

Основними звітними документами проходження науково-викладацької практики аспіранта є презентація наукового доробку на кафедрі та письмовий звіт з переліком видів діяльності та аналізом результатів виконаної роботи.

Форми поточного та підсумкового контролю

Поточний контроль здійснюється керівником практики шляхом аналізу та оцінки систематичної роботи аспірантів, виконаних видів діяльності.

Підсумковий контроль здійснюється у кінці проходження практики шляхом оцінювання цілісної систематичної науково-викладацької практики аспірантів. У процесі оцінювання практичної підготовки аспірантів ураховується:

- якість виконання завдань практики, рівень оволодіння професійними вміннями й навичками;
- ґрунтовність репрезентації власного наукового доробку;
- доцільність упровадження наукових здобутків на заняттях;
- креативність, дисциплінованість, активність, ініціативність аспіранта у процесі виконання завдань практики;
- якість, коректність, теоретична ґрунтовність та практична доцільність наданих методичних матеріалів, оформлення документації та час її подання;
- повнота, логічність і досконалість звіту про проходження практики;
- змістовність виступу на конференції.

По завершенні науково-викладацької практики аспірантами подаються такі *звітні документи*:

1. Індивідуальний план роботи з науково-викладацької практичної підготовки, у якому відбито всі форми роботи під час практичної підготовки, терміни та відмітку про виконання.

2. Матеріали індивідуального науково-дослідницького завдання (ознайомлення з інформаційними бібліотечними ресурсами закладу вищої

освіти, зокрема віртуальними ресурсами бібліотечного фонду <https://lib.ddpu.edu.ua/>, узагальнити джерела з урахуванням специфіки дисертаційного дослідження, підготовка тез доповіді з обов'язковою участю в науковій конференції або наукової статті з подальшим поданням до публікації у фаховому виданні, участь у науково-педагогічній вітальні <https://ddpu.edu.ua/pvs/index.php/aspirantura/temy-dysertatsii-aspirantiv>).

1. Аналіз відвіданих занять викладачів закладу вищої освіти, аналіз змісту навчання, форм і методів викладання (2 лекції, 2 практичні)

2. Розгорнуті плани-конспекти проведених занять (3 лекції, 3 практичних). Самоаналіз проведених навчальних занять.

3. Комплекс розроблених завдань для самостійної роботи здобувачів (два на вибір: підсумковий контроль, тести, квести, розробка елементів електронного навчального курсу, інші завдання).

4. Звіт про організацію позааудиторної діяльності (ознайомлення з роботою студентських наукових гуртків, проблемних груп, виконання двох завдань на вибір: індивідуальна робота зі здобувачами, керівництво науковими студентськими дослідженнями, надання індивідуальної допомоги здобувачам, розробка та проведення заходу або тренінгу в академічній групі та ін.).

5. Звіт з науково-викладацької практичної підготовки здобувача третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти.

Форма підсумкового контролю – диференційований залік.

До звіту додається рецензія керівника про проходження аспірантом науково-викладацької практики.

Вимоги до оформлення звіту про проходження педагогічної практики

Звіт про проходження НВП оформлюється на аркушах паперу формату А4. Зміст викладається грамотно, чітко, логічно послідовно. Робота друкується з дотриманням полів: ліве – 25 мм, праве – 15 мм, верхнє – 20 мм, нижнє – 20 мм. Гарнітура шрифту – Times New Roman, кегль – 14. Усі сторінки

нумеруються, починаючи з титульного аркуша (номер сторінки на ньому не проставляється), арабськими цифрами знизу по центру.

Заголовки структурних елементів друкують напівжирними літерами та вирівнюють по центру сторінки. Перенесення слів у всіх заголовках не допускаються. Відстань між назвою розділу і наступним текстом має дорівнювати 1 інтервалу.

Цифровий матеріал оформлюється у вигляді таблиці. Кожна таблиця повинна мати свій порядковий номер і назву. Назва таблиці розташовується по центру. У тексті обов'язково має бути зроблено посилання на неї, яка може бути оформлена таким чином: «... результати цього дослідження наведені в табл. 2» або «... результати цього дослідження (табл. 2) показали, що ...».

Поряд із матеріалом, оформленим у вигляді таблиць, для більшої наочності дані можна подавати у вигляді рисунків. Нумерація рисунків (також як і таблиць) допускається як наскрізна впродовж усього звіту, так і окремо за розділами. Наприклад, рис. 1.4 (перший розділ, четвертий рисунок). Але водночас необхідно пам'ятати, що в звіті має бути використаний один принцип нумерації таблиць і рисунків. Назву рисунка, на відміну від заголовка таблиці, розташовують під рисунком по центру.

Посилання на літературу слід оформляти в квадратних дужках, із зазначенням номера джерела в списку використаних джерел та сторінки, наприклад: [4, с. 28].

Звіт не має містити виправлень, має бути охайно оформленим та скріпленим.

Підбиття підсумків проходження практики аспірантами здійснюється на звітній конференції за участю гаранта освітньо-наукової програми та наукових керівників аспірантів, що передбачає захист результатів практики у вигляді мультимедійної презентації та доповіді аспіранта, відповіді на запитання. До захисту допускаються здобувачі вищої освіти, які в повному обсязі виконали індивідуальний план практики і надали пакет звітної документації.

Аспіранти, які не виконали індивідуальний план проходження практики, до захисту не допускаються. Аспіранти, які не виконали програму практики з поважних причин, що має бути підтверджено документально, направляються на практику повторно у вільний від навчання час.

Здобувачі, які не пройшли практичну підготовку або не виконали програму практики без поважних причин, і отримали негативний відгук, незадовільну оцінку при захисті звіту, повинні ліквідувати заборгованість по проходженню практики в терміни установлені кафедрою педагогіки вищої школи.

Структура та логіка подання звітної документації з науково-викладацької практики

Звітня документація з науково-викладацької практики складається з:

1. Титульний аркуш (Додаток А)
2. ЗМІСТ
3. Індивідуальний план (Додаток Б)
4. Матеріали індивідуального науково-дослідницького завдання (Додаток В)
5. Аналіз відвіданих занять викладачів закладу вищої освіти (Додаток Г)
6. Плани-конспекти проведених занять (Додатки Д 1,2)
7. Комплекс розроблених завдань для самостійної роботи здобувачів
8. Звіт про організацію позааудиторної діяльності (Додаток Е)
9. Звіт з науково-викладацької практичної підготовки здобувача третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти (Додаток Ж)
10. Рецензія керівника про проходження аспірантом науково-викладацької практики (Додаток К).

Методи навчання

У процесі проходження науково-викладацької практики використовуються наступні методи навчання:

словесні методи: інструктаж, пояснення, бесіда, дискусія.

наочні методи: ілюстрація, демонстрація, спостереження за навчальною діяльністю здобувачів, науково-педагогічною діяльністю викладачів.

методи формування практичних умінь та навичок: виконання практичних завдань, розробка схем, таблиць, складання опорних конспектів, лекцій, розробка проєктів проведення навчальних занять, завдань, розроблених для поточного, тематичного контролю з тем, що винесені на практичні заняття, або з питань, які виносяться на самостійне опрацювання (для очного, змішаного та дистанційного навчання); аналіз науково-педагогічної літератури для обґрунтування теоретичної частини дисертаційного дослідження; підготовка доповідей і виступів на семінарах, наукових конференціях; написання статті з теми дисертаційного дослідження.

Критерії оцінювання результатів навчання

Шкала оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти

За накопичувальною 100 – бальною шкалою	За національною шкалою	
	<i>для екзаменів, звітів з практики, курсових робіт</i>	<i>для заліків</i>
90 – 100 балів	відмінно	зараховано
89 – 75 балів	добре	
60 – 74 балів	задовільно	
26 – 59 балів	незадовільно	не зараховано
0 – 25 балів	неприйнятно	

**Розподіл балів, що присвоюється здобувачам, із розподілом за завданнями
за результатами поточного контролю
(денна/заочна форми навчання)**

№ з/п	Завдання	Кількість одиниць	Розподіл балів	
			Max	Min
1	Індивідуальний план роботи з науково-викладацької практичної підготовки	1	5	3
2	Наукова публікація відповідно до теоретичної частини дослідження (стаття (15б.) або тези (10б.))	1	15	10
3	Участь у наукових конференціях різного рівня (наявність сертифікату/програми)	1	10	5
	Участь у науково-педагогічній вітальні	1	8	4
4	Аналіз відвіданих занять викладачів закладу вищої освіти, аналіз змісту навчання, форм і методів викладання (лекції/практичні)	2	4	3
		2	4	3
5	Плани-конспекти проведених занять (лекції/семінарські/практичні). Самоаналіз проведених навчальних занять.	2	10	10
		2	10	10
		4	8	3
6	Комплекс завдань для самостійної роботи здобувачів з вивчення відповідної навчальної дисципліни	2	6	3
7	Робота зі студентським науковим гуртком, проблемною групою	2	10	6
8	Звіт з науково-викладацької практичної підготовки	1	10	6
Усього			100	60

Державний вищий навчальний заклад
«Донбаський державний педагогічний університет»

Факультет гуманітарної та економічної освіти
Кафедра педагогіки вищої школи

**ЗВІТНЯ ДОКУМЕНТАЦІЯ З
НАУКОВО-ВИКЛАДАЦЬКОЇ ПРАКТИКИ**

(прізвище, ім'я, по батькові)
здобувача третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
(назва рівня вищої освіти)

спеціальності 011 – Освітні, педагогічні науки
(шифр і назва спеціальності)
за освітньо-науковою програмою
Освітні, педагогічні науки
(назва освітньої програми)

Термін практики з _____ по _____ 20__ р.

Керівник практики

_____
(Підпис)

_____
(Прізвище, ініціали)

Аспірант

_____
(Підпис)

_____
(Прізвище, ініціали)

Слов'янськ – 2021

Індивідуальний план роботи з науково-викладацької практичної підготовки

(прізвище, ім'я, по батькові здобвача)

№ з/п	Види діяльності	Термін виконання	Фактичне виконання	Примітка
1.	Консультативне засідання кафедри педагогіки вищої школи з науково-викладацької практики			
2.	Складання індивідуального плану практики аспіранта			
3.	Спостереження за науково-педагогічною діяльністю викладачів кафедри педагогіки вищої школи			
4.	Вивчення досвіду викладання провідних викладачів Університету			
5.	Аналіз відвіданих занять викладачів закладу вищої освіти			
6.	Аналітична діяльність щодо вивчення сучасних стратегій освіти у вітчизняному та європейському вимірі			
7.	Аналіз нормативних і наукових джерел щодо проблеми дослідження й освітнього процесу в сучасному ЗВО			
8.	Ознайомлення з інформаційними та віртуальними ресурсами бібліотечного фонду			
9.	Підготовка наукової публікації відповідно до теоретичної частини дослідження			
10.	Участь у науково-педагогічній вітальні			
11.	Планування, викладання та аналіз результатів власної науково-педагогічної діяльності			
12.	Участь у наукових конференціях різного рівня			
13.	Обговорення з науковим керівником наукового доробку аспіранта, методики проведення навчальних занять			
14.	Розробка дидактичного супроводу навчальних дисциплін з урахуванням			

	сучасних інноваційних тенденцій розвитку вищої освіти			
15.	Самостійне проведення занять з навчальних дисциплін (лекцій, семінарських, практичних занять)			
16.	Самоаналіз проведених навчальних занять			
17.	Індивідуальна робота зі здобувачами, керівництво науковими студентськими дослідженнями			
18.	Участь у позааудиторних заходах, надання індивідуальної допомоги здобувачам			
19.	Підготовка та подання звіту про проходження практики.			
20.	Презентація результатів практики на кафедрі педагогіки вищої школи			

Керівник практики

_____
(Підпис)

_____
(Прізвище, ініціали)

Індивідуальне науково-дослідницьке завдання

Упродовж _____ тижня було ознайомлено з інформаційними бібліотечними ресурсами ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» _____

_____

Опрацьовано віртуальні ресурси бібліотечного фонду <https://lib.ddpu.edu.ua/> _____

_____

Узагальнено джерела з урахуванням специфіки дисертаційного дослідження _____

_____

Підготовлено наукову публікацію _____

_____

Взято участь у науково-педагогічній вітальні та підготовлено тему _____

_____

Схема аналізу відвіданої лекції

У відповідності з розкладом 202_р. відвідано лекцію з предмету _____

Тема _____

П.І.Б. викладача _____

Спеціальність _____ Курс _____

Група _____ Кількість осіб _____ Присутні _____

1. *Зміст лекції*: науковість, відповідність сучасному рівню розвитку науки. Ідейна спрямованість – відбір змісту матеріалу, що викладається, висвітлення його з певних філософських позицій, визначення головних ідей світосприймального характеру, питання методології науки, зіставлення різноманітних концепцій. Активізація мислення, висунення проблемних питань, показ суперечностей упродовж лекції, ознайомлення з історією наукового пошуку, визначення проблем для значущості матеріалу та його застосування в майбутній спеціальності – професійна спрямованість. Наявність матеріалу, якого немає в підручниках. Пояснення найбільш складних питань. Наявність завдань для самостійного відпрацювання матеріалу, зв'язків із попередніми лекціями, розділами курсу, внутрішньоопредметних та міжпредметних зв'язків _____.

2. *Науковий характер лекції*. Влучність розкриття теоретичних положень, категорій, визначень. _____

3. *Зв'язок теоретичного матеріалу з досягненнями практики педагогічної роботи*. Популяризація досягнень вітчизняної науки, передового досвіду педагогічної роботи _____

4. *Методика читання лекцій*: чітка структура лекції, логіка викладу, повідомлення літератури до теми або до всього курсу. Доступність, аргументованість. Виокремлення головного у матеріалі та висновках. Використання деяких прийомів закріплення – повторення, запитання на перевірку розуміння, засвоєння, підведення підсумків _____.

5. *Практична спрямованість*: орієнтація на зміст і завдання практичних занять з даної теми. Точність, визначення завдань і термінів їх виконання _____

6. *Завдання для самостійної роботи студентів*: їх наявність, влучність, доцільність, творчий характер, повідомлення термінів і форми перевірки знань _____

7. *Керівництво роботою здобувачів*: допомога у веденні записів (зміна темпу: уповільнений темп за умов важливості виділення матеріалу), використання прийомів підтримки уваги – цікаві приклади, риторичні запитання, жарти і т. ін. Спонування до запитань з боку здобувачів _____

8. *Особистість лектора*. Знання предмету. Емоційність, мовленнєві характеристики (чіткість, легкість голосу, вдале інтонування, голосність, тональність, дикція). Якість, забарвленість, грамотність мовлення. Стил ь викладання (точність визначень, формулювань, демократичність, володіння аудиторією, дисципліна). Зовнішній вигляд. Уміння триматися перед аудиторією. Уміння бачити та відчувати аудиторію, установлювати з нею контакт _____.

9. *Рівень технічного забезпечення*. Використання ТЗН (у разі необхідності), застосування лектором опорних матеріалів (текст, конспект, окремі записи, відсутність опорних записів тощо).

10. Оцінка ефективності проведеної лекції. Інформаційна цінність лекції. Виховний вплив. Досягнення дидактичних цілей. Побажання та зауваження _____

Рецензент

_____
(Підпис)

_____
(Прізвище, ініціали)

Схема аналізу відвіданого практичного заняття

У відповідності за розкладом 202_р. відвідано практичне заняття з предмету _____

Тема _____

П.І.Б. викладача _____

Спеціальність _____ Курс _____

Група _____ Кількість осіб _____ Присутні _____

1. Загальні відомості про навчальне заняття:

- зв'язок теми навчального заняття з попередніми і наступними, місце у відповідному розділі;
- форма, тип навчального заняття, його структура, відповідність темі та поставленій меті;
- рівень досягнення мети та отримані результати, умови, чинники, що сприяли цьому;
- сильні та слабкі сторони, досягнення, загальні враження.

2. Підготовка викладача до організації навчального заняття. Наявність робочого плану практичного заняття, визначення структури, використання фахової та методичної літератури, підготовка дидактичного та роздаткового матеріалу _____.

3. Постанова мети, завдань навчального заняття як кінцевого результату, необхідного для досягнення викладачем та здобувачами, створення у здобувачів установки на досягненні мети, формування достатньої вмотивованості діяльності здобувачів _____.

4. Відбір змісту навчального матеріалу, його відповідність програмі навчального курсу, розвиток особистісного ставлення здобувачів до нього:

- раціональний відбір наукових, засадничих знань, понять, фактів, що складають основу розвитку умінь, навичок здобувачів, їхнього соціального становлення, подальшого навчання;
- спрямованість змісту навчального матеріалу на розгляд проблем, соціального значущих та актуальних для професійного становлення здобувачів, задоволення їхніх пізнавальних і особистісних потреб та інтересів;
- відповідність змісту навчального матеріалу рівню розвитку здобувачів, їхнім пізнавальним можливостям;
- стимулювання інтересу здобувачів до змісту, (новизна знань, умінь, їхня різностороння значущість, парадоксальність понять, фактів, популярність інформації, емоційність викладу, подання інформації через призму бачення викладача, науковця);
- інтегрування змісту навчального матеріалу з іншими темами, навчальними курсами і спецкурсами.

5. *Діяльність викладача:*

- ставлення до здобувачів: наявність позитивної установки;
- стиль діяльності та поведінки викладача, його комунікативні уміння, відкритість, щирість, знаходження контакту зі здобувачами, вияв педагогічного такту в організації взаємодії з ними;
- забезпечення дисципліни як організації порядку на навчальному занятті.

6. *Діяльність здобувачів:*

- ставлення здобувачів до процесу навчання, застосованих форм, методів організації навчально-пізнавальної діяльності, їхня мотивація;
- ставлення до особистості викладача.

7. *Застосування методів, прийомів, засобів, форм організації навчально-пізнавальної діяльності здобувачів і їх творче, цілеспрямоване поєднання___.*

8. *Організація міжособистісної взаємодії здобувачів та розвиток їхніх взаємин:*

- створення психологічно комфортного середовища на навчальному занятті;
- застосування різноманітних форм співробітництва, міжособистісної взаємодії здобувачів (дискусії, діалоги, групові форми, колективна робота тощо);
- спрямованість практичного заняття на самостійну роботу здобувачів.

9. *Отримання зворотнього зв'язку:*

- методи, прийоми організації зворотнього зв'язку на кожному етапі навчального заняття;
- перевірка викладачем рівня розуміння, осмислення здобувачами навчального матеріалу, рівня сформованості їхніх знань та умінь;
- застосування зворотнього зв'язку для усвідомлення особливостей діяльності, мислення здобувачів, мотивації їхнього навчання з метою удосконалення організації навчальних занять;
- застосування зворотнього зв'язку, оцінювання для усвідомлення здобувачами досягнутих успіхів, перспектив їхнього розвитку;
- об'єктивність оцінювання індивідуальних особливостей навчальної діяльності здобувачів;
- форми оцінки знань, умінь і навичок здобувачів під час проведення практичного заняття, доцільність їх застосування, мотивація оцінок здобувачів.

10. *Оцінка ефективності проведеного практичного заняття. Побажання та зауваження _____*

Рецензент

_____
(Підпис)

_____
(Прізвище, ініціали)

Орієнтовна схема конспекту лекції

Тема: _____

Мета вивчення: _____

Указати, виходячи із змісту робочої програми курсу, конкретний результат, який планується досягти. Навчальна мета передбачає формування у здобувачів:

- наукових (методологічних знань про ...;
- розуміння понять (теорій тощо) ;
- осмислення закономірностей (теорій, підходів тощо);
- умінь дискусії (діалогу) з проблем ... ;
- ціннісних уявлень про ... ;
- особистісного ставлення до ... ;
- особистісних поглядів стосовно ... ;
- критичного ставлення до проблем ...

Навчальна мета може включати декілька завдань як освітнього, так і виховного і розвивального напрямів.

Обладнання: _____

План лекції: (не більше чотирьох на одну лекцію).

Література:

1.(конкретно вказати: автор, назва, рік видання, сторінки, з дотриманням правил бібліографічних описів)

2.

Ключові слова : (вказати нові наукові поняття)

Основний зміст

Питання 1. Розгорнутий опис

Питання 2. Розгорнутий опис

Питання для самостійної роботи:

Навчально-методичні матеріали для лекцій:

– *підручники / навчальні посібники*, розроблені викладачами кафедри, конспекти (тексти, схеми) лекцій у паперовій та/або електронній формі (електронний підручник/навчальний посібник/інтерактивний комплекс, файл зі змістом матеріалу, що викладається на лекціях, файл із роздатковими матеріалами);

– *питання, тести і завдання* за окремими темами лекцій для самоконтролю студентів;

– *глосарій* (тлумачний словник термінів – упорядкований перелік спеціальних термінів, що зустрічаються в тексті лекцій навчальної дисципліни, зміст яких вимагає пояснення за темами лекцій або за абеткою.

Методичні поради з організації і проведення лекції

Підготовка до проведення лекції

Підготовка лекції – це напружена, складна, відповідальна діяльність викладача, що потребує значної концентрації зусиль і вияву майстерності.

Цей процес вимагає тривалого часу і передбачає не тільки написання тексту лекції, але й:

- психологічну підготовку педагога до її проведення;
- глибоке осмислення мети лекції, сутності головних положень, ідей;
- «внутрішнє переживання» її змісту;
- вироблення педагогом власних переконань у його значущості, впевненості у своїх знаннях;
- оволодіння майстерністю виступу і взаємодії з аудиторією.

Процес підготовки лекції складається з таких етапів:

- визначення теми, її місця в навчальному курсі, зв'язку з попередніми і наступними темами; коротке, чітке, лаконічне формування теми;
- постановка та осмислення мети лекції як очікуваних результатів, яких бажає досягнути лектор (формування наукових понять, знань, оволодіння принципами, орієнтирами виконання дій тощо);
- виокремлення основних питань, головної ідеї, що пронизує усю лекцію, осмислення задуму лекції;
- опрацювання необхідної науково–теоретичної літератури, навчально–методичних посібників, сучасних наукових досліджень;
- визначення обсягу навчальної інформації, зокрема обсягу матеріалу з кожного питання, відбір доцільної і важливої наукової і навчальної інформації;
- складання плану лекції;
- мисленне уявлення конкретної студентської аудиторії, для якої готується лекція, характерних особливостей здобувачів відповідного курсу, усвідомлення специфіки їхнього фаху, своєрідності поведінки під час лекції, кількості людей в аудиторії;
- структурування змісту навчальної інформації за питаннями, дотримання логіки, послідовності, системності, продумування питань для дискусії, діалогу, аргументів для доказу тверджень, прикладів з практичної діяльності із врахуванням фаху і специфіки студентської аудиторії, відбір доцільних методів, прийомів;
- мисленне проговорення, осмислення змісту навчальної інформації з різних точок зору, усвідомлення власного розуміння навчального матеріалу;
- підбір і підготовка наочного матеріалу;
- написання повного тексту лекції із використанням чітких визначень і формулювань;
- усне проголошення змісту лекції (особливо для викладачів–початківців) або окремих фрагментів; вироблення, коректування моделі, стилю, манер ораторського виступу і взаємодії зі здобувачами.

Поради здобувачам щодо проведення лекції

Майстерність організації лекції формується у процесі набуття викладачем педагогічного досвіду. Однак деякі поради у цьому напрямі допоможуть здобувачам уникнути суттєвих помилок і досягнути успіху в початкових спробах.

Сумлінна, відповідальна підготовка лекції – умова успішного, ефективного її проведення. Текст лекції доцільно не вивчити, а глибоко осмислити, пережити, компетентно оволодіти основними положеннями, ідеями.

Читання лекції за конспектом є шкідливим як для викладача, так і для здобувача. У такому випадку він неспроможний налагодити і підтримувати контакт з аудиторією, здійснювати виховний, емоційний вплив на здобувачів, отримувати зворотний зв'язок від них і вносити корективи в процес організації лекції. Звертатися до конспекту необхідно для дотримання структури лекції, формулювання теоретичних визначень, положень, а також посилення на джерела інформації тощо.

Недоцільно передавати зміст навчального підручника, посібника під час лекції, інакше можна позбавити здобувачів можливості самостійно працювати. Важливо застосовувати цікаві факти, нові підходи, концепції, що не набули поширення в науковій літературі.

За обмежений час лекції неможливо розкрити повний об'єм науково–навчального матеріалу з конкретної теми і це не є завданням викладача. Його мета під час лекції – спрямувати увагу здобувачів на провідні ідеї, положення, сформулювати у них наукові поняття, судження, скерувати їх у напрямі вироблення власних поглядів, концепцій.

Перевантаження змісту лекції науковими термінами, фактами, категоріями розпорошує увагу слухачів, швидко втомлює їх і зумовлює здійснювати записи у конспекті автоматично. Значна кількість нової інформації ускладнює розуміння здобувачами сутності явищ, положень, знижує позитивну мотивацію навчання.

Недостатня інформативність лекції також небезпечна: викликає сум, нудьгу у здобувачів, спонукає займатися по сторонніми справами.

Без інтересу здобувачів до змісту навчального матеріалу лекція втрачає свою ефективність. Для формування позитивного ставлення до змісту **необхідно:**

- розглядати проблеми актуальні для фахової діяльності здобувачів, їхнього життя;
- висвітлювати положення, ідеї, що сприяють самопізнанню, самовдосконаленню здобувачів;
- застосовувати парадоксальні факти, виявляти невідповідності у теорії і практиці;
- знаходити зв'язок між змістом і життєвим досвідом здобувачів;
- виявляти в явищах, теоретичних постулатах ті сторони, які дивують, вражають здобувачів;

- застосовувати історичні аспекти наукових знань (біографічні факти із життя вчених, історичні моменти наукових відкриттів, досліджень тощо);
- розглядати наукові концепції, теорії через призму дискусій вчених, сучасних досліджень, особистого бачення проблеми;
- переконувати у важливості конкретних наукових знань, виявляти їхню світоглядну, моральну цінність;
- застосовувати гумор, жартівливі історії у процесі викладу.

Необдумані питання для дискусій, діалогу зі здобувачами, стимулювання їхньої активності можуть бути педагогічно недоцільними.. Постановка цих питань, насамперед, потрібна для залучення здобувачів до співпраці з викладачем з метою розгляду, висвітлення наукових положень. Деякі питання необхідно ставити здобувачам для перевірки рівня розуміння ними навчального матеріалу, вияву їхніх життєвих уявлень, очікувань.

Варто використовувати імпровізацію під час лекції, але це не означає – говорити що-небудь без сенсу і мети. Імпровізація необхідна для розвитку міркування здобувачів, опори на їхню думку та розгортання цієї думки у напрямі завдань лекції.

Важливим для педагога є не тільки що сказати, але й як сказати. Емоційність викладу залежить саме від культури мовлення. Воно повинно бути образним (наявність метафор, порівнянь, фразеологізмів, синонімів тощо), літературним, позбавлених русизмів, побутових слів. Через інтонацію викладач може виокремлювати важливі положення, думку, яку хоче донести здобувачам. Речення бажано будувати таким шляхом, щоб здобувачі почули і зрозуміли контекст і сенс висловлювань. Одну і ту ж саму думку іноді варто проговорити різними словами, застосувати відмінні структури речень.

Дикція педагога повинна бути виразною, чіткою, зрозумілою. Говорити доцільно голосно, періодично змінюючи його тембр для концентрації уваги здобувачів, виокремлення необхідних ідей, показу педагогом власного ставлення до змісту, його емоцій, коли це необхідно.

Дихання під час лекції потребує регулювання, застосування доцільних пауз, ритмічного застосування вдохів і видохів.

Від темпу лекції значною мірою залежить увага, сприймання, розуміння, активність, поведінка здобувачів. Його також слід цілеспрямовано регулювати. Повільний темп викладу застосовується для запису здобувачами інформації, її осмислення, акцентування викладачем уваги слухачів на суттєві, критеріальні ознаки явищ, значущі положення. Для першокурсників темп лекції також повинен бути дещо повільним (менше ніж 50–60 слів в хвилину). Для старших курсів швидкість мовлення повинна зростати. Загалом варто обирати середній темп, лекцію не можна перетворювати у диктування змісту.

Ефективність лекції значною мірою залежить від емоційного стану викладача, психічної готовності до її проведення. Незалежно від настрою педагог приходиться в аудиторію привітним, радісним, орієнтованим на працю.

Навіть якщо в нього негативне самопочуття, відсутнє бажання взаємодіяти зі здобувачами саморегуляція свого стану перед тим, як відкрити

двері аудиторії, є обов'язковою. Створення позитивної установки на ефективне проведення лекції є важливим засобом успіху.

Майстерність лектора визначається його умінням виявляти педагогічний такт, повагу до здобувачів, толерантність. Без контролю імпульсивності емоцій неможливо досягнути цілеспрямованого керівництва процесом. Педагог не має права виявляти гнів, бурхливе роздратування, вдаватися до криків. Проте він повинен бути щирим перед здобувачами, здійснювати контроль за порядком, дисципліною під час лекції. Він може виявити своє обурення, але оцінюючи не особистість здобувача, а конкретну ситуацію.

Педагог не стане авторитетним для здобувачів, якщо він ігнорує їхню поведінку, дисципліну під час лекції. Не можна бути байдужим до здобувачів, які не працюють в аудиторії (читають газети, займаються іншими справами, тихенько розмовляють тощо). Замість критики, пригнічення особистості таких здобувачів доцільно ненав'язливо залучати їх до участі в обговоренні питань, повідомлення власних міркувань, тобто не давати їм можливості бути відсутнім під час лекції.

Важливо пам'ятати, що сучасний здобувач прагне спілкуватися з таким педагогом, який володіє культурою поведінки, поважає здобувачів, розуміє їхні самопочуття, є відкритим до їхніх думок. Водночас він повинен бути справжнім вченим, розумним співбесідником, компетентним фахівцем, впевненим у своїх силах, вимогливим до себе і до здобувачів.

Структура лекційного заняття

Розкрити зміст інформації, що висвітлюється під час лекції, описати дії викладача, застосування методів навчання та виховного впливу на здобувачів, зазначити питання для обговорення, дискусії, діалогу.

I. Вступна частина (до 10 хв.)

- привітання викладача зі здобувачами;
- налагодження зв'язку із пройденим навчальним матеріалом і новою інформацією, визначення її місця і ролі у системі навчального курсу, прогноз подальшого її розгляду;
- повідомлення теми лекції, створення у здобувачів позитивної установки на її вивчення;
- визначення основних питань лекції, повідомлення рекомендованої літератури;
- захоплення уваги здобувачів, психологічна підготовка до розгляду основних питань лекції, виокремлення їхнього зв'язку з майбутньою професійною діяльністю (зазначити інформацію, методи, питання для обговорення).

II. Основна частина (65–70хв.)

- висвітлення кожного питання окремо;
- показ логічного переходу від одного питання до іншого, здійснення підсумку після кожного етапу;

- опис шляху обґрунтування понять, термінів, теорій, концепцій тощо, виокремлення критеріальних ознак, складових, основних елементів;
- показ логіки пояснення, інтерпретації явищ;
- опис дій викладача з метою забезпечення розуміння, осмислення здобувачами змісту;
- розкриття кожного методу, прийому формування мислинневих дій, що застосовуються під час лекції;
- зазначення міжпредметних зв'язків, практичних прикладів, спрямованості навчальної інформації на професійну діяльність здобувачів;
- виокремлення питань для бесіди, дискусії чи діалогу, отримання зворотнього зв'язку;
- опис дій викладача для розвитку інтересу до змісту лекції.

III. Заключна частина (5–10 хв.)

- здійснення логічних висновків про основні поняття, положення, що розглядаються;
- повідомлення про досягнення запланованої теми, завдань лекції, оцінка спільної взаємодії зі здобувачами;
- визначення характеру підготовки до практичного/семінарського заняття й обговорення аналізу зазначених питань, положень на занятті;
- коротке повідомлення питань, проблем, що будуть розглядатися у наступній лекції у взаємозв'язку з висвітленими, створення позитивних очікувань;
- подяка здобувачам за увагу.

Орієнтовна схема конспекту практичного заняття

Тема заняття: _____

Мета вивчення: _____

Указати, виходячи із змісту робочої програми курсу, конкретний результат, який планується досягти.

Навчальна мета передбачає формування у здобувачів:

- наукових (методологічних знань про ...;
- розуміння понять (теорій тощо) ;
- осмислення закономірностей (теорій, підходів тощо);
- умінь дискусії (діалогу) з проблем ... ;
- ціннісних уявлень про ... ;
- особистісного ставлення до ... ;
- особистісних поглядів стосовно ... ;
- критичного ставлення до проблем ...

Навчальна мета може включати декілька завдань як освітнього, так і виховного і розвивального напрямів.

Обсяг навчального часу: _____

Обладнання: _____

Наочність: (Конкретно вказати: таблиці, схеми, макети, приладдя, реактиви тощо, які використовуються на даному семінарі).

Роздатковий матеріал: (Конкретно вказати: таблиці, схеми, тестові завдання, картки контролю, інструкційні картки і таке ін., що використовується на даному семінарі).

Технічні засоби навчання: комп'ютери, мікрокалькулятори та ін.

План заняття:

1. _____
2. _____

Література: _____

Основні завдання для засвоєння навчального матеріалу та поточного контролю:

1. _____
2. _____

Питання та завдання для самоконтролю та самостійної роботи: _____

Методичні рекомендації з підготовки та проведення семінарських занять

Семінарські заняття є ефективною формою організації навчальних занять, з якими органічно поєднуються лекції.

Семінар – це особлива форма навчальних практичних занять, яка полягає у самостійному вивченні здобувачами за завданнями викладача окремих питань і тем лекційного курсу з наступним оформленням навчального матеріалу у вигляді рефератів, доповідей, повідомлень тощо.

Основними дидактичними цілями їх проведення є:

- забезпечити педагогічні умови для поглиблення і закріплення знань здобувачів з основ даного курсу, набутих під час лекцій та у процесі вивчення навчальної інформації, що виноситься на самостійного опрацювання;
- спонукати здобувачів до колективного творчого обговорення найбільш складних питань навчального курсу, активізація їх до самостійного вивчення наукової та методичної літератури, формування у них навичок самоосвіти;
- володіння методами аналізу фактів, явищ і проблем, що розглядаються та формування умінь і навичок до здійснення різних видів майбутньої професійної діяльності.

Семінарські заняття виконують такі основні функції:

- навчальну (поглиблення, конкретизацію, систематизацію знань, засвоєних під час лекційних занять та у процесі самостійної підготовки до семінару);
- розвивальну (розвиток логічного мислення здобувачів, набуття ними умінь працювати з різними літературними джерелами, формування умінь і навичок аналізу фактів, явищ, проблем тощо);
- виховну (патріотичне виховання, виховання економічної, екологічної культури і мислення, прищеплення інтересу до вивчення конкретної дисципліни та до фаху, формування потреби здорового способу життя тощо);
- діагностично–корекційну (контроль за якістю засвоєння здобувачами навчального матеріалу, виявлення прогалин його засвоєнні та їх подолання) та ін.

Отже, визначаючи методичну концепцію організації і проведення семінарських занять, слід виходити з того, що під час вивчення різних дисципліни здобувачі повинні:

- засвоїти їх провідні ідеї (зміст понять, положень, законів, теорій та ін.);
- знати галузі їх використання; вміти застосовувати набуті знання, вміння й навички під час вивчення фахових дисциплін, у майбутній практичній діяльності тощо;
- до семінарських занять ставляться загальнодидактичні вимоги (науковість, доступність, єдність форми і змісту, забезпечення зворотного зв'язку, проблемність та ін.);
- у методиці проведення семінарських занять є певні особливості, зумовлені логікою викладання конкретної дисципліни;

– необхідно забезпечити високий рівень мотивації (вивчення теми слід розпочинати із з'ясування її значення для засвоєння даної чи інших дисциплін, у майбутній професійній діяльності тощо);

– дотримання принципу професійної спрямованості та здійснення різнорівневих міжпредметних зв'язків з іншими дисциплінами, практичним навчанням забезпечує формування єдиної системи знань умінь та навичок здобувачів;

– важливим є також формування професійної культури і мислення;

– у процесі проведення семінарського заняття необхідно забезпечувати органічну єдність теоретичного і дослідницько-експериментального пізнання;

– семінарські заняття мають гармонійно поєднуватися з лекційними, практичними і лабораторними заняттями та самостійною роботою здобувачів.

Відмінною особливістю семінару як форми навчальних занять є: активна участь самих здобувачів у з'ясуванні сутності проблем, питань, що були винесені на розгляд; викладач надає здобувачам можливість вільно висловлюватися під час розгляду питань, що винесені на обговорення, допомагає їм вірно будувати свої міркування; така навчальна мета семінару вимагає, щоб здобувачі були добре підготовлені до заняття; якщо здобувачі не підготовлені до заняття, то семінарське заняття перетворюється у фронтальну бесіду (викладач задає питання, здобувачі відповідають на них).

Існує багато різновидностей семінарських занять, які відрізняються як за змістом, так і за формою організації роботи. У процесі проходження практики під час викладання тої чи іншої дисципліни рекомендується використовувати різні види семінарських занять, зокрема:

– Семінари-бесіди найпростіша форма семінару, побудована на основі евристичної бесіди (здобувачі дають відповіді на запитання, що мають проблемний характер і вимагають творчого, продуктивного мислення, як–от: “Чому ...?”, “Як Ви вважаєте...?”, “Чим можна пояснити... ?” тощо);

– дискусія (від лат. розгляд, дослідження) є вищим рівнем евристичної бесіди; найбільш поширеними і ефективними є: “круглий стіл”, форум, дебати, симпозіум (базуються на обміні думками між усіма учасниками, що привчає здобувачів самостійно мислити, сприяє розвитку аналітичних навичок, розвиває здатність до виваженої аргументації, обстоювання власної точки зору, адекватно оцінювати себе та поважати думки інших); може проводитися шляхом розгляду питань у вигляді невеликих доповідей здобувачів та подальшого обговорення учасниками семінару;

– наукові семінари характеризуються високим рівнем узагальнення знань, умінь, навичок; дидактичні цілі і завдання цього заняття реалізуються шляхом заслуховування і широкого аналізу звітів здобувачів про проведену науково–пошукову роботу; проводяться у формі наукових конференцій; на них здобувачі виступають з доповідями, у яких висвітлюють результати виконаної ними науково–пошукової роботи, підготовки до студентських наукових конференцій тощо, з використанням ігрових ситуацій проводяться у формі пізнавальної гри за типом телевізійних ігор (наприклад: “Що, де, коли?”, “Брейн-ринг”, “КВК”

та ін.); ефективним різновидом є рольові ігри, що проводяться у формі наукових конференцій (на них доповідачі виступають у ролі експертів з того чи іншого питання; їхні доповіді рецензуються і оцінюються групою рецензентів – до 3–х чоловік); здобувачі, які незгідні з деякими положеннями, висвітленими у доповідях експертів, виступають у ролі опонентів; веде конференцію здобувач-головуючий, який надає слово усім учасникам гри, підводить підсумки після кожної доповіді, організовує обговорення тощо);

– різновидом рольових ігор є пресс-конференції (здобувач, який виконує роль прес-секретаря веде конференцію; студенти-журналісти ставлять запитання експертам з проблем, що винесені на розгляд семінару);

– міжпредметні семінари проводяться одним або різними викладачами; на них обговорюється навчальна інформація, яка є предметом вивчення декількох дисциплін.

Методика підготовки і проведення семінарських занять передбачає:

– повідомлення здобувачам теми, плану семінарського заняття та рекомендованої літератури (найкраще подати здобувачам інструктивну карту проведення семінарського заняття);

– опрацювання та осмислення теоретичного матеріалу відповідної теми відповідно до плану семінарського заняття та рекомендованої літератури;

– підготовку до обговорення питань інформаційного блоку у формі діалогу, дискусії, диспуту, конференцій тощо (за планом заняття);

– підготовку, проведення фрагментів навчальних занять, на яких використовуються традиційні форми організації навчання, їх аналіз;

– підготовку та проведення фрагментів навчальних занять, на яких використовуються інноваційні форми організації навчання;

– виконання індивідуальних практичних завдань різних рівнів;

– написання рефератів (з метою відпрацювання пропущених лекційних чи семінарських занять);

– виконання завдань науково-пошукової роботи (написання рефератів за тематикою проблемного характеру, розробку доповідей для публічного виступу, підготовку тестів, анкет, бесід, інтерв'ю тощо).

Алгоритм підготовки до семінарського заняття:

– проаналізуйте тему заняття, подумайте над його дидактичними цілями і основними проблемами, які винесені на обговорення;

– опрацюйте рекомендовану навчальну, наукову та методичну літературу, при цьому обов'язково конспектуйте і занотуйте прочитане, виписуйте те, що, на ваш погляд, сприятиме ефективному проведенню семінарського заняття;

– намагайтеся сформулювати свою думку з кожного питання і обґрунтуйте свої міркування;

– запишіть запитання, які виникли у вас під час підготовки до проведення семінарського заняття, зверніться за консультацією до викладачаметодиста чи викладача кафедри педагогіки;

– складіть розгорнутий план-конспект проведення семінарського заняття, ретельно обдумуючи його етапи, структурні елементи, навчальні питання, що виносяться на розгляд, методи, прийоми та засоби навчання, за допомогою яких забезпечуватиметься навчально-пізнавальна діяльність здобувачів.

Структура семінарського заняття

Мета – мобілізувати здобувачів до навчання; активізувати їхню увагу; створити робочу атмосферу для проведення заняття; містить привітання викладача зі здобувачами, виявлення відсутніх, перевірку підготовленості до заняття.

Мотивація та стимулювання навчальної діяльності Передбачає формування потреби вивчення конкретного навчального матеріалу, повідомлення теми, мети та завдань. Мотивації сприяє чітке усвідомлення його мети, що полягає у досягненні кінцевого, запланованого результату спільної діяльності викладача й здобувачів

Обговорення навчальних питань семінару полягає в обговоренні й керуванні процесом розгляду основних питань семінару відповідно до обраного виду і методики його проведення. Викладач має подбати про поетапне обговорення, сприймання, розуміння, закріплення і застосування здобувачами вивченої навчальної інформації.

Діагностика правильності засвоєння здобувачами знань допомагає викладачеві та здобувачам з'ясувати причину нерозуміння певного елемента змісту навчальної інформації, невміння чи помилковості виконання інтелектуальної або практичної дії. Здійснюється за допомогою серії оперативних короткочасних контрольних робіт (письмових, графічних, практичних), усних фронтальних опитувань, тренінгу тощо), з використанням комп'ютерної техніки

Підбиття підсумків передбачає коротке повідомлення про виконання запланованої мети, завдань заняття (аналіз того, що було розглянуто, мотивацію діяльності групи і окремих здобувачів, оцінювання їхньої роботи). Повідомлення домашнього завдання містить пояснення щодо змісту завдання, методики його виконання.

Схема проведення заняття

I. Організаційна частина (2–3 хв.) привітання викладача зі здобувачами; виявлення відсутніх; перевірка підготовленості групи до заняття.

II. Мотивація та стимулювання навчальної діяльності здобувачів (до 5 хв.)

Повідомлення теми, мети та завдань завдань. Мотивація вивчення теми (бесіда, що передбачає з'ясування значущості теми і її професійну спрямованість). Повідомлення плану заняття

III. Обговорення навчальних питань семінару (70–75 хв.)

Викладач має подбати про поетапне обговорення, сприймання, розуміння, закріплення і застосування здобувачами вивченої навчальної інформації.

Розгляд основних питань семінару відповідно до обраного виду і методики його проведення.

Указуємо поетапно питання, що обговорюються під час заняття згідно плану.

Методи, прийоми та засоби навчання, що використовуються у процесі обговорення кожного основного питання семінару:

бесіда – (фронтальна, проблемна, дискусія тощо); розповідь здобувача, повідомлення;

виконання індивідуальних завдань (письмових на дошці, побудова та аналіз графіків, проблемних, тестових та ін.);

виконання практичних завдань (проблемних завдань, розрахункових задач тощо);

IV. Підбиття підсумків заняття (до 5 хв.)

Коротке повідомлення про виконання запланованої мети, завдань заняття (аналіз того, що було розглянуто).

Мотивація діяльності групи і окремих здобувачів, оцінювання їхньої роботи.

Повідомлення домашнього завдання (2–3 хв.).

Звіт про організацію позааудиторної діяльності

Упродовж ____ тижня було ознайомлено з роботою студентського наукового гуртка/проблемної групи _____

Виконано індивідуальну роботу зі здобувачами _____

Здійснено керівництво науковими студентськими дослідженнями _____

Наданно індивідуальну допомогу здобувачам _____

Розроблено та проведено захід/тренінг в академічній групі _____

**Державний вищий навчальний заклад
«Донбаський державний педагогічний університет»**

Факультет гуманітарної та економічної освіти
Кафедра педагогіки вищої школи

**ЗВІТ ПРО ПРОХОДЖЕННЯ
НАУКОВО-ВИКЛАДАЦЬКОЇ ПРАКТИКИ**

_____ (прізвище, ім'я, по батькові)

здобувача третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
(назва рівня вищої освіти)

спеціальності 011 – Освітні, педагогічні науки
(шифр і назва спеціальності)

за освітньо-науковою програмою

Освітні, педагогічні науки

(назва освітньої програми)

Термін практики з _____ по _____ 20__ р.

База практики _____

Керівник науково-викладацької практики

_____ (науковий ступінь, вчене звання керівника)

_____ (прізвище, ім'я, по батькові)

За період науково-викладацької практичної підготовки виконано:

№ з/п	Вид діяльності за етапом практики	Звітність	Кількість балів
1.			
2.			
Загальна кількість балів			

Підсумкова оцінка _____
«__» _____ 20__ р.

Керівник практики _____ (Підпис) _____ (Прізвище, ініціали)
Аспірант _____ (Підпис) _____ (Прізвище, ініціали)

Звіт затверджено на засіданні кафедри
педагогіки вищої школи
Протокол № __ від «__» _____ 20__ р.

Завідувач кафедри педагогіки вищої школи _____ (Підпис) _____ (Прізвище, ініціали)

**Рецензія
керівника науково-викладацької практики про проходження аспірантом
практичної підготовки**

У період практики аспірант(ка) *ПІБ аспіранта* працював(ла) над

У процесі практичної підготовки проявив(ла) себе як ініціативний(а),
працелюбний(а) і відповідальний викладач. Продемонстрував(ла) гарні
теоретичні знання і вміння самостійно вирішувати _____

Вважаємо, що аспірант(ка) *ПІП аспіранта* програму практики та
індивідуального завдання виконав(ла) в повному обсязі та заслуговує оцінку
«_____».

Керівник
науково-викладацької практики

_____
(Підпис)

_____
(Прізвище, ініціали)

Завідувач кафедри
педагогіки вищої школи

_____
(Підпис)

_____
(Прізвище, ініціали)

ПОЛІТИКА

науково-викладацької практики

Політика практики регулюється:

1. Положення про організацію освітнього процесу Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет»
<http://www.slavdpu.dn.ua/images/stories/news/normativ/025.pdf>

2. Положення про освітні програми Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет»
<http://www.slavdpu.dn.ua/images/stories/news/normativ/026.pdf>

3. Положення про академічну доброчесність педагогічних, науково-педагогічних працівників та здобувачів у ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
<http://www.slavdpu.dn.ua/images/stories/news/normativ/012.pdf>

4. Положення про внутрішнє забезпечення якості освіти у ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
<http://www.slavdpu.dn.ua/images/stories/news/normativ/039.pdf>

5. Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
<http://www.slavdpu.dn.ua/images/stories/news/normativ/006.pdf>

6. Положення про контрольні заходи Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет»
<http://www.slavdpu.dn.ua/images/stories/news/normativ/003.pdf>

7. Положення про дистанційне навчання Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет»
<http://www.slavdpu.dn.ua/images/stories/news/normativ/005.pdf>

8. Положення про розроблення навчально-методичного комплексу навчальної дисципліни Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет»
<http://www.slavdpu.dn.ua/images/stories/news/normativ/017.pdf>

9. Положення про робочу програму навчальної дисципліни Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет»
<http://www.slavdpu.dn.ua/images/stories/news/normativ/008.pdf>

ОСНОВНІ ТЕРМІНИ

Академічна доброчесність педагога – законодавчо врегульована норма професійної діяльності педагогічних працівників та здобувачів педагогічного фаху, що полягає у дотримання принципів об'єктивності оцінювання результатів навчання, самостійності у виконання професійних функцій, оцінюванні результатів освітньої чи наукової діяльності. Основні вимоги до академічної доброчесності викладено у ст. 42 Закону України «Про освіту» (2017), відповідно до якої академічна доброчесність визначається як сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень. Дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками передбачає: посилення на джерела інформації у разі використання ідей, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність; контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти; об'єктивне оцінювання результатів навчання. Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає: самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливим освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їх індивідуальних потреб і можливостей); посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації.

Згідно з визначенням Міжнародного Центру Академічної доброчесності (ICAI, 2013) це поняття у широкому розумінні розглядається у взаємодії з дотриманням академічною спільнотою принципів, що базуються на таких фундаментальних цінностях, як чесність, довіра, справедливість, повага, відповідальність, мужність за будь-яких обставин та у будь-яких умовах (Глосарій. Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти. URL: <https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2020/01/%d0%93%d0%bb%.pdf>). Нині в Україні у напрямі утвердження академічної доброчесності в освітньо-науковому просторі здійснюються вагомі заходи: кожен заклад освіти чи наукова установа розробляє Кодекс етики вченого або педагогічного

працівника; здійснюється перевірка на плагіат наукових чи навчально-методичних праць студентів, магістрантів, аспірантів, докторантів, викладачів; з-поміж основних критеріїв оцінювання освітніх програм у межах їх акредитації на різних рівнях (бакалаврському, магістерському, освітньо-науковому) є дотримання всіма учасниками освітнього процесу норм академічної доброчесності тощо.

Бесіда – засіб і необхідний елемент вияву групової форми роботи буття людей» адже «у ході спілкування стає можливим виявлення мотивів учасників спільної діяльності, постановки мети, планування, прийняття рішень, досягнення взаєморозуміння, взаємоузгодженості, взаємодопомоги у процесі виконання дій та операцій».

Бібліотечні ресурси – складові або підвиди інформаційних ресурсів. Узагальнювальне поняття «інформаційні ресурси» нагромаджених у суспільстві знань розглядається у вузькому та широкому значенні слова. У вузькому – це знання, вже готові для доцільного соціального використання, тобто відчужені від носіїв і матеріалізовані. У широкому сенсі – вони включають в себе всі відчужені від носіїв і включені в інформаційний обмін знання, існуючі як в усній, так і в матеріалізованій формі.

Бінарна (лат; *binaries* – який складається з двох частин) лекція, або лекція-дискурс – продовження проблемного викладу матеріалу в діалозі двох викладачів під час якої, моделюються реальні ситуації, здійснюється обговорення теоретичних і практичних питань двома фахівцями, наприклад, представниками двох різних наукових шкіл чи теоретиком і практиком. Перевагами такої лекції є актуалізація наявних у студентів знань, необхідних для розуміння діалогу та участі в ньому; створення проблемної ситуації, розгортання системи доведення тощо... На такій лекції виховується культура дискусії, уміння вести діалог сучасного пошуку і приймати рішення. Підготовка бінарної лекції передбачає попереднє обговорення теоретичних питань її учасниками, їх інтелектуальну і особистісну сумісність; володіння розвинутими комунікативними уміннями; наявність швидкої реакції і здатність до імпровізації». У процесі такої лекції навчальний матеріал проблемного змісту подається студентам в живому діалогічному спілкуванні двох викладачів між собою; така форма викладу спрямована на вирішення проблемних питань або здійснення міжпредметних зв'язків, коли одна проблема стає інтегрованою для викладачів різних кафедр».

Відеолекторій – важливий ресурс навчання, що виконує важливе функціональне навантаження, оскільки відеофільми завжди є бажаними, активізують емоційні стани, несуть позитивний заряд, сприяють

переосмисленню цінностей, стратегічних цілей і рішень, спонукають до перегляду власних способів досягнень

Віртуальна екскурсія – різновид екскурсії, що має значні пізнавальні можливості, адже (лат. *virtus* – уявний, вигаданий, *excursion* – поїздка, подорож, похід) це складова частина навчального процесу, «форма, метод або прийом навчально-виховної роботи, суть якого полягає в умовному відвідуванні за допомогою Інтернету інтерактивних веб-сайтів визначних місць, музейних установ, мистецьких галерей світу, з метою активного засвоєння екскурсантом нових знань, цільової зацікавленості студентів музейною спадщиною і мотивування бажання безпосередньо відвідати те чи інше визначне місце або музей».

Вправа «незакінчені речення» – різновид практичних завдань, що дає можливість ґрунтовніше працювати над формою висловлення власних ідей, порівнювати їх з іншими..., дає присутнім змогу долати стереотипи, вільніше висловлюватися щодо запропонованих тем, відпрацьовувати вміння говорити коротко, але по суті й переконливо».

Групова презентація – форма організації навчання, що дозволяє досягти максимальної ефективності презентації інформації, забезпечуючи одночасний вплив на зорові і слухові органи чуття слухачів.

Дискусія – активний метод проведення занять, метою якого є мобілізувати практичні й теоретичні знання, погляди слухачів на проблему, що розглядається. Дискусія доречна при розгляді спірних питань, але у навчальному процесі може не виникати ситуації спірності трактувань. Із цих причин заздалегідь планувати проведення заняття як дискусію не цілком коректно. Основні передумови використання дискусії в активному навчанні такі: необхідно в складі теми, що досліджується знайти питання, про які слухачі усвідомлено дотримуються істотно різних точок зору. Це може бути зроблене в ході лекцій і інших занять; варто визначити, чи відносяться ці спірні питання до інтересів, що зачіпають багатьох.

Дослідницькі завдання – різновид практичних завдань, під яким розглядається проблемне завдання, що спрямоване вивчення певних фактів та явищ, актуалізацію знань про них з метою вироблення й систематизації суб'єктивно нової інформації про дійсність. Їх виконання передбачає здійснення студентами певних дослідницьких дій, а саме: аналіз змісту матеріалу та прийомів роботи з ним, визначення можливостей для диференціації.

Електронні бібліотеки – файлові сховища, в яких документи відсортовані по каталогах (папках, директоріях, фолдерах) відповідно до тематики, хронології або формату. Незважаючи на те, що бібліотечна справа в

Україні знаходиться на початковій стадії на сьогодні існують і розвиваються різноманітні електронні бібліотеки та окремі електронні видання в Інтернет, серед яких можна знайти потрібні матеріали для вивчення будь-якої дисципліни в педагогічному університеті або для наукових досліджень. Як викладачі, так і студенти можуть використовувати зарубіжні мережні сховища інформації, ресурси, що дозволяють розмістити, прочитати, завантажити, викласти на окремий сайт електронні видання в мережі Інтернет.

Етапи публічного виступу – поетапність підготовки, написання, виголошення виступу на публіці:

- на *етапі інтенції* формують задум і визначають мотивацію виступу (чого автор очікує від цього заходу), тему, мету, ідею, обсяг інформації, виробляють концепцію;

- на *етапі диспозиції* складають план виступу, в якому чітко визначають порядок і розташування частин виступу. Окреслюють проблеми дискусійного характеру, добирають фактичний матеріал, прогнозують можливі запитання слухачів і відповіді;

- на *етапі елокуції* здійснюють стилістичне оформлення наукової доповіді (виступу), перевіряють матеріали на відповідність логіці викладу, точності інформації, чинним мовним (мовленнєвим) нормам;

- *меморія* – читання вголос допоможе перевірити написаний матеріал, провести хронометраж, внести необхідні уточнення і виправлення; варто позначити ключові слова, цифри записати буквами, перебудувати за потреби складні синтаксичні конструкції на прості речення, увести дієслова *з'ясуємо, простежимо, розглянемо, охарактеризуємо, уточнимо, пояснимо, відзначимо, порівняємо, зіставимо, розмежуємо, продемонструємо*, що виконують функції контакту. При цьому варто враховувати рівень підготовки аудиторії, обізнаності слухачів із предметом виступу.

Акція (публічне виголошення) доповіді відзначається контактом з аудиторією. Виступ доцільно почати зі встановлення зорового контакту з присутніми, перші фрази промовити, звертаючись до залу, а не читаючи текст; після виголошення доповіді (*етап релаксації*) корисно проаналізувати змістовий і композиційний аспекти тексту крізь призму спілкування з аудиторією, сприйняття адресатом, характер концентрації уваги; з'ясувати причини ослаблення уваги слухачів, ефективність прийомів контакту з аудиторією.

Зміст освіти – це чітко окреслений спектр знань, умінь, навичок і компетенцій, якими людина оволодіває шляхом навчання у навчальному закладі або самостійно. Зміст містить систему наукових знань про природу, суспільство, людське мислення, культуру та практичних умінь і навичок,

необхідних для життєдіяльності людини. Зміст освіти в цілому має сприяти розв'язанню генерального завдання – формуванню гармонійної, всебічно розвиненої особистості. Коли йдеться про зміст освіти, який покладено в основі професійної підготовки, то йдеться про те, що він орієнтований на формування професійної і загальної культури фахівців у широкому розумінні.

Індивідуальна освітня траєкторія педагога – шлях особистісного і професійного розвитку педагога в умовах формальної (у системі післядипломної освіти), неформальної (неінституалізовані форми професійного удосконалення) та інформальної (самоосвіта) освіти з метою реалізації власного потенціалу, розвитку набутих компетентностей, спрямованості на саморозвиток та самовдосконалення упродовж життя. Згідно з Законом України «Про освіту» (2017) індивідуальна освітня траєкторія – персональний шлях реалізації особистісного потенціалу здобувача освіти, що формується з урахуванням його здібностей, інтересів, потреб, мотивації, можливостей і досвіду, ґрунтується на виборі здобувачем освіти видів, форм і темпу здобуття освіти, суб'єктів освітньої діяльності та запропонованих ними освітніх програм, навчальних дисциплін і рівня їх складності, методів і засобів навчання. Індивідуальна освітня траєкторія в закладі освіти може бути реалізована через індивідуальний навчальний план. З-поміж основних чинників, які дозволяють спроектувати індивідуальну освітню траєкторію розвитку кожного педагога визначають *внутрішні* (спрямованість на неперервність розвитку професіоналізму, задоволення кар'єрних прагнень, матеріальних потреб, самореалізація, потреба у визнанні спільнотою, учнями) та *зовнішні* (розвиток науки, інновацій, потреби ринку праці, вимоги до працівника з боку організації, керівництва тощо).

Інтеграція у навчанні – особливість викладання, що передбачає докорінну перебудову не лише педагогічного мислення, а й усієї системи освіти – вихід викладача за межі власного предмета. Саме можливість поєднати матеріал з різних дисциплін у межах заняття з метою інформаційного й емоційного збагачення мислення, почуттів студентів дала змогу говорити про широкий рівень інтеграції в навчанні».

Інтерактив – різновид організації освітнього процесу, що реалізується шляхом використання інтерактивних методів, що почали застосовувати за кордоном, коли запроваджувалась в освіту демократична педагогіка. Інтерактивні форми і методи передбачають організацію комфортних умов учіння, при якій всі студенти активно взаємодіють між собою і викладачем, використовуючи моделювання життєвих і професійних ситуацій, ролеві ігри та методи, що дають змогу створити ситуації пошуку, співпереживання, суперечностей, ризику, сумніву, переконання, задоволення, аналізу та самооцінки своїх дій, спільне розв'язання проблем. Викладач в інтерактивному

навчанні не лише є носієм інформації і певної суми знань, завдання якого передати ці знання, а постійно і активно стимулює студента до самостійної творчої роботи, виконуючи роль проєктувальника і консультанта».

Інтерактивні методи навчання – методи навчання, що дозволяють інтенсифікувати процес розуміння, засвоєння й творчого застосування знань при вирішенні практичних завдань; підвищують мотивацію, спонукають до пошукових активних дій; формують здатність мислити неординарно; надають досвід встановлення ціннісно-змістових відносин зі світом; є необхідною умовою становлення й удосконалення професійної компетентності; передбачає можливість комунікації, співробітництво у процесі пізнавальної і творчої діяльності (Сисоєва, С.О. (2011). Інтерактивні технології навчання дорослих. Київ: ВД «ЕКМО», с. 38-39). Ефективність цих методів полягає насамперед у реалізації «принципу інтеракції – постійної взаємодії учнів (студентів) між собою, їх співпраці, спілкування, співробітництва», адже «учитель (викладач) у такій моделі навчання — лише організатор і координатор інтерактивної взаємодії; у ході інтерактивного навчання учні (студенти) вчать бути демократичними, вчать спілкуватися з іншими людьми, критично мислити, приймати продумані рішення».

Інтерпретація – поняття, яке у когнітивних науках, які досліджують феномен пізнання в аспекті отримання, збереження та переробки знань, тлумачиться як інструмент пізнання, який розширює наше знання про предмет інтерпретації; фундаментальний метод роботи з текстами як знаковими системами. В соціально-гуманітарній сфері цей метод забезпечує встановлення значення понятійних вербальних структур і тлумачиться амбівалентно: як їх аплікація на предметні області (наприклад, ідентифікація формулювань положень закону з конкретною ситуацією у практиці юриспруденції) і як надання вербальним знаковим структурам смислу».

Кодекс етики педагогічного працівника – сукупність вимог до педагогічного працівника (вчителя, викладача) на основі дотримання етичних принципів у професійній діяльності й особистому, приватному житті, що пов'язане з реалізацією принципів етичності, гуманності, відповідальності, академічної доброчесності тощо. Нині кожен заклад освіти (загальної, фахової передвищої, вищої, післядипломної), наукова установа розробляє або удосконалює кодекс етики педагога з урахуванням змін до законодавства, сучасних тенденцій дотримання норм академічної доброчесності. Серед основних законодавчих регулятивів – Закони України «Про вищу освіту» (2014), «Про освіту» (2017), Рекомендації з академічної доброчесності для закладів вищої освіти, розроблені у межах Проєкту сприяння академічної доброчесності в Україні тощо. Основними етичними принципами діяльності

педагогічного працівника, які зафіксовано в Кодексах етики педагогічних працівників різних закладах освіти і наукових установ визначено такі, як: спрямованість на всебічний розвиток учня з метою виховання громадянина, чесність, автономність, домінування інтересів учнів над власними, компетентність, сумлінність, порядність, культура поведінки, вірність слову, повага до почуттів інших, порядність, гідність, доброзичливість, здатність до взаємопідтримки, взаємодопомоги, творчої співпраці, уникнення проявів негативних емоцій, повага до людської гідності, дотримання принципів гендерної рівності тощо.

Комп'ютерна презентація – послідовність слайдів, на яких можуть бути текстові і візуальні матеріали (рисунок, фотографії, діаграми, музика, відеоролики). Текстові матеріали становлять електронний текст, писемне текстове утворення, розміщене на електронному носії та може бути подане в комп'ютерній мережі. Адресат може не лише прочитати електронний текст, а й прослухати звукові файли чи переглянути відеофайли, приєднані до такого тексту. Ознаками комп'ютерної презентації є поліадресатність і варіативність, мета – ознайомити наукову громадськість з отриманими здобутками, знайти певний відгук у колег, які проводять наукові пошуки у тих чи у суміжних галузях. Електронні тексти виконують комунікативні стратегії: стратегію привернення уваги (виділення назви електронного тексту за допомогою зміни кольору та шрифту) і стратегію інформування. Головним комунікативним завданням адресата при сприйнятті електронного тексту, є перехід від пасивного до активного засвоєння наданої в тексті інформації. За типом викладу серед наукових електронних текстів виділяються оповідні тексти, тексти–роздуми, тексти–дефініції.

Комунікативні вміння – професійна якість педагога, що передбачає засвоєння норм мовленнєвої поведінки в різних сферах і ситуаціях спілкування, вдосконалення умінь і навичок спілкування в офіційно-діловій сфері, оволодіння різноманітними стратегіями і тактиками ефективної комунікації, виховання потреби в самоосвіті й самооцінці для постійного вдосконалення особистісно-мовленнєвої діяльності; оволодіння уміннями сприймати, впізнавати, аналізувати, зіставляти мовні явища і факти, коментувати, оцінювати їх під кутом зору нормативності, відповідності сфері й ситуації спілкування; розмежовувати варіанти норм і мовленнєві порушення; формування умінь і навичок переконливо викладати свої думки, дискутувати, використовуючи різні способи аргументації та ілюстрування прикладами, вести діалог зі співрозмовниками, дотримуючись правил мовленнєвого етикету.

Круглий стіл – метод проведення заняття із слухачами які, як правило, мають досвід практичної діяльності з питання, що обговорюється. На круглому

столі слухачі можуть і повинні спробувати обґрунтовано поставити питання по темі обговорення, серйозно аргументувати підходи до їхнього вирішення, а також повідомити про вдалий і невдалий досвід. Круглий стіл – це своєрідна нарада з обміну досвідом і обговоренню практичного досвіду, досягнень і помилок. Таким чином слухачі освоюють зміст теми, її ключові проблеми.

Лекція (лат. lectio – читання) – систематичний, послідовний виклад навчального матеріалу, будь-якого питання, теми, розділу, предмета, методів науки. Лекції бувають навчальними (одна з основних форм навчального процесу й один з основних методів викладання у вузі) і публічними (одна з основних форм пропаганди й поширення наукових знань). Головні вимоги до лекції: науковість, доступність, єдність форми й змісту, емоційність викладу, органічний зв'язок з іншими видами навчальних занять – семінарами, практичними заняттями тощо.

Майстер-клас – форма навчання, що пов'язана з передаванням концептуальної нової ідеї авторської педагогічної системи. Викладач як професіонал упродовж років виробляє індивідуальну (авторську) методичну систему, що включає цілепокладання, проектування, використання послідовності ряду відомих дидактичних та виховних методик, уроків, заходів, власних «ноу-хау», враховує реальні умови роботи з різними категоріями учасників майстер-класу. Основою майстер-класу є практичні дії показу і демонстрації творчого вирішення певного пізнавального та проблемного педагогічного завдання. Основні завдання майстер-класу в навчально-виховному процесі вищого педагогічного закладу передбачають викладання студенту основ професійного ставлення до обраної спеціальності; оволодіння професійною термінологією тієї чи іншої науки (наприклад, мистецтвознавчої, літературознавчої, мовознавчої і т.д.); формуванню творчих вмінь і навичок».

Метод «коло ідей» – метод навчання, що має на меті залучення всіх студентів до обговорення проблеми. Методика проведення «кола ідей» містить наступні етапи: викладач ставить дискусійне питання та пропонує обговорити в малих групах його окремі аспекти; здійснюється комплектування гомо- чи гетерогенних груп (з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей студентів, рівня їх знань)...; кожна група пропонує лише один аспект вирішення проблеми, яку обговорювали; групи висловлюються по черзі, поки не буде вичерпано всі відповіді; під час обговорення теми на дошці фіксується список зазначених ідей; коли всі ідеї з вирішення проблеми висловлені, можна звернутися до розгляду проблеми в цілому і підбити підсумки роботи».

Метод «мозкового штурму» – інтерактивний метод навчання, що забезпечує активізацію колективної, групової роботи, спрямований на стимулювання процесу пізнання, формування професійних якостей, зокрема

готовності до управлінської діяльності. У педагогічній теорії цей метод визначають переважно як метод колективного пошуку шляхів вирішення певної проблеми. Це метод розв'язання невідкладних завдань за короткий час. Сутність методу полягає в тому, що необхідно висловити як можна найбільшу кількість ідей за невеликий проміжок часу, обговорити їх та класифікувати. Цей метод використовується для вирішення складних проблем. Метод мозкової атаки можна використовувати в різних видах діяльності: в роботах з малими та великими навчальними групами, командами, індивідуальній роботі.

Метод проєктів – метод навчання, в онову якого покладена ідея, що відображає сутність поняття «проєкт», його прагматичну спрямованість на результат, який отримано у процесі вирішення тієї чи іншої проблеми. Головне, що цей результат можна побачити, осмислити, застосувати в реальній практичній діяльності. Основними вимогами до використання методу проєктів у підготовці фахівців є формулювання значущої у дослідницькому і творчому аспекті проблеми, вирішення якої потребує інтегрованого знання дослідницького пошуку; практична, теоретична, пізнавальна значущість передбачуваних результатів; самостійна (індивідуальна, парна, групова) діяльність».

Метод театралізації – метод навчання, що ґрунтується на впровадженні елементів театральної педагогіки, що є ефективним засобом розвитку духовності, професійно-особистісних якостей майбутніх учителів..., виступає дієвим засобом саморозвитку особистості майбутніх спеціалістів. Успіх у педагогічній діяльності, досягнення певної мети надихає на подальше удосконалення необхідних якостей для самовизначення, прийняття рішень і відповідальності за них».

Методи навчання – способи організації пізнавальної діяльності учнів, яка забезпечує оволодіння знаннями, методами пізнання і практичної діяльності; упорядкована за певним принципом спільна діяльність учителя і учнів, що представляє собою систему прийомів або способів і спрямована на розв'язання навчально-виховних завдань; впорядковані способи взаємопов'язаної діяльності вчителя і учнів, які спрямовані на досягнення мети освіти. Метод навчання – спосіб упорядкованої взаємозалежної діяльності викладача й учнів, спрямований на розв'язання навчально-виховних завдань. Метод – шлях пізнання; спосіб побудови і обґрунтування наукового знання; спосіб пізнання предмету науки. Метод – сукупність відносно однорідних прийомів, операцій практичного/теоретичного освоєння дійсності.

Міжпредметний семінар – різновид семінарських занять, що проводиться одним або різними викладачами і передбачає обговорення навчальної інформації, яка є предметом вивчення декількох дисциплін. На

таких семінарах здійснюються співробітництво і взаємодопомога, кожен студент має право на інтелектуальну активність, зацікавлений у досягненні спільної мети семінарів, бере участь у колективному формуванні висновків і рішень. В умовах спільної роботи студент займає активну позицію.

Мікродослідження – різновид науково-дослідницької діяльності, під час якого студенти набувають індивідуального досвіду дослідної роботи, у них формуються необхідні дослідницькі вміння, готовність до здійснення власного самостійного дослідження, сприяє розвитку творчого мислення, креативних здібностей, умінь і навичок дослідницького характеру, поглибленню знань з певного предмета.

Моделювання педагогічних ситуацій – процес утворення ситуацій-моделей, які імітують стан і динаміку навчально-виховного процесу. Найбільш доцільними формами моделювання педагогічних ситуацій є індивідуальні та групові, які обираються з урахуванням можливостей, рівня пізнавального й професійного інтересу майбутніх учителів.

«М'які» навички (soft skills) педагога – спектр професійних й особистісних якостей, які зумовлюють успішність професійного розвитку педагога, є супровідними до професійних, фахових компетентностей, важливі з урахуванням специфіки професійної діяльності, з поміж яких – лідерські якості, здатність працювати в команді, презентаційні навички, аналітичні здібності, навички комунікація, стресостійкість, креативність та ін. Це поняття найчастіше використовується для означення супровідних до фахових компетентностей як соціальні навички, навички успішності, критерії професійної успішності, кар'єрного зростання. Іноді вживається синонімічний термін *transferable skills* (навички, що їх можна переносити). Сучасні дослідники визначають, що «soft skills» – соціологічний термін, який стосується емоційного інтелекту людини, перелік особистих характеристик, що пов'язані з ефективною взаємодією з іншими людьми. До них належать індивідуальні, комунікативні та управлінські навички. «М'які» навички рівною мірою необхідні як для повсякденного життя, так і для професійного розвитку. «М'які» навички на відміну від «hard skills» («тверді навички») визначають не вузькоспеціалізовані, спеціальні уміння, а універсальні, що відповідають за успішність, продуктивність, професійність діяльності.

Згідно з дослідженнями О. Абашкіної науковці Інституту Макса Планка в Мюнхені (Німеччина) виокремлює наступні види «м'яких навичок», особливо важливі для фахівців у сучасному суспільстві за певними параметрами:

1. Особистісна динаміка (почуття відповідальності; прагнення до досягнень; впевненість в собі; висока мотивація).

2. Сфера міжособистісних відносин (контактність; об'єктивна самооцінка; співчуття і співпереживання іншим людям).

3. Прагнення до успіху (самовіддача; мотивація до підтримки статусу; схильність до систематизації; ініціативність).

4. Витривалість (стійкість до критики; стійкість до невдач; позитивна емоційна установка; (твердість життєвої позиції; задоволеність роботою).

З 2019 р. Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО) здійснюється акредитація освітніх програм у закладах вищої освіти, наукових установах на всіх рівнях (бакалаврському, магістерському, освітньо-науковому). З-поміж важливих критеріїв якості підготовки майбутніх педагогів (учителів, викладачів, викладачів-дослідників) визначено «м'які» навички. Відповідно здійснюється моніторинг змісту, форм і методів навчальної, дослідницької, практичної діяльності з урахуванням спрямованості на формування гнучких навичок майбутніх учителів, педагогів, дослідників.

Науковий гурток – форма організації науково-дослідницької діяльності, що ґрунтується на поясненні педагога учням і студентам з будь-якого питання, проводиться індивідуально чи з групами в позанавчальний час за певним графіком чи в міру потреби..., сприяє кращому усвідомленню складних для учнів чи студентів питань, а також поглибленню їхніх знань і розвитку наукових інтересів.

Науково-дослідницька діяльність – різновид діяльності педагогів, науковців, що є основою для поглибленого вивчення ключових проблем, генерування ідей, розвитку пошуково-перетворювального стилю мислення, якісного засвоєння базових знань, умінь і навичок, формування динаміки дивергентного мислення, практичних навичок, що уможливорює переосмислення одержаних знань; допомагає засвоїти нову інформацію; виробити навички самостійного оволодіння знаннями».

Опитування – це метод збору соціологічної інформації про досліджуваний об'єкт під час безпосереднього (усне опитування, інтерв'ю) або опосередкованого (письмове опитування, анкетування) спілкування того хто опитує з респондентом.

Педагогічна майстерність – професійна якість особистості педагога, що пов'язана з необхідністю вияву педагогічного такту, педагогічної комунікативної дії на особистість учня (студента, магістранта, аспіранта). Критеріями педагогічної майстерності є гуманність, науковість, результативність, доцільність, творчість (оригінальність).

Педагог-тьютор – педагог-наставник, який має вибудовувати такі життєві ситуації, які сприятимуть вияву освітніх цілей і мотивів учнів через реальні дії. Завдання тьютора – створення освітнього простору як простору

пізнавальних ініціатив й інтересів тих, хто навчається. Тьютор проводить моніторинг освітньої діяльності тьюторанта і допомагає йому оцінити ефективність навчання, організовує зворотній зв'язок з іншими суб'єктами освітнього процесу; у різних формах консультування здійснює допомогу у самовизначенні щодо подальшої освіти.

Портфоліо – метод навчання, що дозволяє підтримувати і стимулювати навчальну мотивацію студентів, формувати вміння вчитися, формувати мету, планувати та організовувати власну навчальну діяльність, сприяє індивідуалізації навчання; закладає додаткові можливості для успішної соціалізації; це комплекс матеріалів, які відповідно до поставленої мети систематизують та ілюструють процес безперервної самооцінки і корекції результатів і досягнень; технологія саморозвитку і самовдосконалення».

Практичне заняття – форма навчального заняття, при якому педагог організує детальний розгляд учнями чи студентами окремих теоретичних положень навчального предмета й формує уміння та навички їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання учнем чи студентом відповідно сформульованих завдань. Практичні заняття проводяться в аудиторіях (класах) або в навчальних лабораторіях, оснащених необхідними засобами навчання, обчислювальною технікою. Перелік тем практичних занять визначається робочою навчальною програмою предмета.

Проблемна лекція – різновид лекції, що активізує особистий пошук студентів, творчу та дослідницьку діяльність студентів. Така лекція опосередковано впливає на формування ставлення студентів до майбутньої професійної діяльності, виробляє синтетичний спосіб освоєння системи знань з філософсько-гносеологічними можливостями самостійного пізнання професійних явищ. Високий рівень проведення лекцій у вищому навчальному закладі є фактором активізації самостійної творчо-пошукової діяльності студента, формування його світоглядних позицій і прагнення до високого професіоналізму».

Проектна діяльність – це особливий вид інтелектуальної діяльності, характерними рисами якої є самостійний пошук необхідної інформації, її творче перетворення в матеріалізований продукт (виріб, сценарій, плакат, реферат, стендову доповідь, мультимедійну презентацію тощо)», а результати виконання проекту «характеризуються такими ознаками: наявність соціально значущого завдання; планування дій щодо розв'язання проблеми; пошук інформації, яка потім буде оброблена й осмислена; створення продукту, що являє собою результати цієї діяльності; презентація продукту».

Проектні завдання – різновид практичних завдань, що дає змогу покращити якість засвоєння матеріалу студентами як з кожної дисципліни, так і в комплексі, формувати у них інтегральну компетентність.

Професійно орієнтовані ситуації – моделювання проблемних ситуацій, що можуть виникати у майбутній професійній діяльності. Сутність методу полягає в тому, що у процесі розв’язання проблемної професійної ситуації використовується власний досвід, застосовується аналіз, учні (студенти, курсанти) оволодівають професійними знаннями шляхом самостійного вирішення проблеми, а не пасивним прослуховуванням інформації, вчать ся здобути знання використовувати на практиці.

Робота в малих групах – пізнавальна активність за групових форм організації навчальної діяльності, має колективний характер, створює передумови для взаємного спілкування суб’єктів навчання, дає можливість обміну інтелектуальними цінностями, порівняння й узгодження різних точок зору на об’єкти, що вивчаються.

Рольові ігри – імітаційні форми навчальної діяльності майбутніх фахівців, що моделюють певні умови професійної діяльності, суголосні з реальністю. Сутність методу гри полягає в імітації різних видів професійної діяльності, спілкування за умов процесу, який розвивається динамічно, з метою формування рівнів професійної діяльності.

Самостійна робота – різновид пізнавальної діяльності, що передбачає розв’язання типових завдань, виконання різноманітних вправ за певним зразком. На цьому рівні відбувається засвоєння навчальної інформації. За здійснення дослідницької самостійної роботи пізнавальна діяльність набуває творчого, пошукового характеру, для її реалізації визначається система оптимального поєднання методів розв’язання проблемних ситуацій. На цьому рівні розумової діяльності виявляється інтелектуальний потенціал і творчі здібності студентів, реалізуються їх дослідницькі здібності. Це специфічний вид діяльності учіння, головною метою якого є формування самостійності суб’єкта, що навчається, а формування його вмінь, знань і навичок здійснюється опосередковано через зміст і методи всіх видів навчальних занять; навчальна діяльність студента, яка планується, виконується за завданням, під методичним керівництвом і контролем викладача, але без його прямої участі.

Семінар-дискусія – різновид семінарського заняття, що передбачає процес діалогічного спілкування учасників, під час якого відбувається формування практичного досвіду спільної участі в обговоренні та вирішенні теоретичних проблем, теоретико-практичного мислення майбутнього фахівця. На такому семінарі студент може навчитися чітко висловлювати свої думки,

активно відстоювати власну точку зору, аргументовано заперечувати, спростовувати помилкову позицію одногрупника..., отримує можливість для побудови власної діяльності, що зумовлює високий рівень його інтелектуальної та особистісної активності, участі у процесі навчального пізнання».

Семінарське заняття – це традиційна форма навчання, який легко інтегрується з сучасними форматами навчання. Семінари відмінно модифікуються під конкретні потреби слухачів і викладача. Вони можуть відрізнятися один від одного в значній мірі по тривалості, багатолюдності, методикою викладання і т.д. Але у них є спільні риси та принципові особливості.

Спецсемінар дослідницького характеру – різновид семінарського заняття, під час якого створюються специфічні умови для вияву активності студента, магістранта, аспіранта. Метою таких семінарів є поглиблене вивчення окремих науково-практичних проблем, з котрими зустрінеться майбутній фахівець. Для семінарів характерний безпосередній контакт викладачів і студентів, тому дуже важливо встановити атмосферу довіри, взаєморозуміння, уміло втягувати студентів у дискусію».

Студентські наукові конференції – невід’ємна форма висвітлення підсумків наукової роботи і водночас ефективний засіб об’єктивного вияву обдарованої студентської молоді, реалізації набутих ними здібностей, стимулювання потреби у творчому оволодінні знаннями, активізації навчально-пізнавальної діяльності. Проведена на відповідному рівні конференція повинна не лише підтвердити належний рівень виконаної наукової роботи, а й показати студента-дослідника як мовну толерантну особистість. Саме на таких заходах під час наукових дискусій виробляється самостійність, оригінальність висловлювання, вміння обґрунтовувати, спростовувати хибні думки, відбувається опанування мистецтвом аргументованої полеміки».

Творчий потенціал особистості – можливості особистості, що об’єднують її різнобічні якості та проявляються за допомогою творчої сили, яка визначається змістом і рівнем розвитку для перетворення і «виявляє» себе завдяки творчим здібностям», а «потенційні творчі можливості проявляються у діяльності при наявності певних причин і умов, при цьому результати творчості залежать не тільки від умов і зовнішнього замовлення, а й від ступеня розвиненості творчого потенціалу».

Тренінг – форма навчання, основною метою якої є виконання окремих операцій у реальних умовах професійного середовища, усвідомлення учасниками необхідності оволодіння певними уміннями, компетентностями, які забезпечують ефективність здійснення професійної діяльності. Тренінг передбачає поетапність проведення, що включає: етап планування тренінгу

(аналіз потреби у тренінгу, цільової аудиторії, врахування рівня підготовки учасників тощо), етап підготовки (визначається професійною майстерністю тренера, передбачає розроблення тренінгової програми, підготовку матеріалів, самопідготовку тренера тощо), етап проведення тренінгу (знайомство, вступ, теоретична частина (усна форма викладу або представлення на слайдах, у формі відеопрезентацій), практична частина (розбір ситуацій з практики, рольова гра, практикум тощо), етап оцінювання (тести, вправи (внутрішня валідація), міркування, судження (зовнішня валідація), забезпечення зворотнього зв'язку (реакція на елементи тренінгу або на весь процес).

Фасилітативні методи – методи навчання, що опираються насамперед на ціннісно-смыслову основу майбутньої професійної діяльності, коли між суб'єктами утворюється глибокий, стійкий зв'язок допомоги, полегшення, сприяння у спрямуванні процесу пошуку інформації на професійний розвиток. Функція фасилітації полягає «в створенні умов та допомоги у розвитку професіоналізму суб'єктів на засадах креатопедагогіки та допомоги в налаштуванні сприйняття інформації та педагогічної взаємодії».

Форма навчання – цілеспрямована, чітко організована, змістовно насичена і методично оснащена система пізнавального і виховного спілкування, взаємодії, відносин учителя й учнів. Форми організації навчання бувають трьох видів: навчально-планові форми навчання (урок, лекція, семінар, домашня робота, іспит та ін.) мають навчальне і виховне значення, сприяють формуванню світогляду, забезпечують засвоєння дітьми конкретних навчальних дисциплін, вироблення визначених умінь і навичок; позапланові форми навчання (бригадно-лабораторні заняття, консультації, конференції, гуртки, екскурсії, заняття за просунутими і допоміжними програмами) – дозволяють удосконалювати знання школярів, розширювати їх кругозір; допоміжні форми навчання (групові й індивідуальні заняття, групи вирівнювання, репетиторство) забезпечують диференціацію й індивідуалізацію навчального процесу, сприяють як подоланню відставання окремих учнів від вимог єдиного рівня загального освіти, так і прискореному просуванню школярів, які успішно засвоюють навчальну програму.

ІНФОРМАЦІЙНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Основна література

1. Вища освіта і наука: науково-аналітичний огляд / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Наук. б-ка ім. М. Максимовича, Інформ.-бібліогр. від.; [упоряд.: Т. М. Белоусова, А. В. Козонущенко; за заг. ред. І. І. Тіщенко; наук. ред.: д-р наук з соціальних комунікацій О. О. Сербін]. Київ, 2018. № 4/5 (квітень-травень). 116 с.

2. Вітвицька С. С., Андрійчук Н. М. Основи педагогіки вищої школи / *Fundamentals of Higher School Pedagogy*: Білінгвальний навчально-методичний посібник для студентів закладів вищої освіти. 2-ге вид. перероб і доп. Житомир: Вид-во ЖДУ, 2019. 312 с.

3. Зайченко І.В., Теслюк В.М., Каленський А.А. Основи педагогічної майстерності та етика викладача вищої школи: підручник / За ред. проф. І.В.Зайченка. Київ: Видавництво Ліра-К, 2017. 484 с.

4. Кобаль В.І. Методика викладання у вищій школі: навчально-методичний посібник. Мукачево: Вид-во МДУ, 2016. 203 с.

5. Методологія та організація наукових досліджень : навч. посіб. / І. С. Добронравова, О. В. Руденко, Л. І. Сидоренко та ін. К. : ВПЦ «Київський університет», 2018. 607 с.

6. Моделювання професійної підготовки фахівців в умовах євроінтеграційних процесів. Монографія / За ред. С. С. Вітвицької, доктора педагогічних наук, професора. Житомир: Вид. О.О. Євенок, 2019. 304 с.

7. Прищак М.Д., Залюбівська О.Б. Педагогіка, психологія та методика викладання у вищій школі: курс лекцій. Вінниця: ВНТУ, 2019. 150 с.

Допоміжна література

1. Вихрущ В. О., Гуменюк С. В., Вихрущ-Олексюк О. А. Психодидактика вищої школи: інноваційні методи навчання: навч. посіб. Тернопіль: Крок, 2017. 280 с.

2. Данильян О. Г., Дзьобань О. П. Організація та методологія наукових досліджень: навч. посіб. Харків: Право, 2017. 448 с. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/16993/1/Danilyan_Dzoban_NP-58.pdf

3. Креч Т.В. Педагогіка вищої школи: навчальний посібник. Х.: Видавництво Іванченка І. С., 2017. 144 с.

4. Методичні вказівки до вивчення навчальної дисципліни «Дистанційна освіта» для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти за освітньо-науковою програмою «Освітні, педагогічні науки» спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки» денної та заочної форм навчання / Уклад.: О. М. Сипченко. Слов'янськ: ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», 2021. 72 с.

5. Методичні вказівки до вивчення навчальної дисципліни «Моделювання освітньої підготовки і професійної діяльності науковця» для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти за освітньо-науковою програмою «Освітні, педагогічні науки» спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки» денної та заочної форм навчання / Уклад.: О. М. Сипченко. Слов'янськ: ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», 2021. 102 с.

6. Нагаєв В.М. Педагогіка вищої школи: навч. посібник. К.: Стильна типографія, 2019. 237 с.

7. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи: підручник / Володимир Ортинський. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2017. 500 с.

8. Прищак М.Д., Залюбівська О.Б. Педагогіка, психологія та методика викладання у вищій школі: курс лекцій. Вінниця: ВНТУ, 2019. 150 с.

9. Прокопів Л. Інноваційні технології навчання і виховання у ВНЗ: навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ, 2017. 166 с.

10. Розвиток системи забезпечення якості вищої освіти в Україні: інформаційно-аналітичний огляд / Укладачі: Добко Т., Золотарьова І., Калашнікова С., Ковтунець В., Кур-батов С., Линьова І., Луговий В., Прохор І.,

Рашкевич Ю., Сікорська І., Таланова Ж., Фініков Т., Шаров С.; за заг. ред. С. Калашнікової та В. Лугового. Київ: ДП «НВЦ «Пріоритети», 2015. 84 с.

11. Сисоєва С.О., Соколова І.В. Теорія і практика вищої освіти: навч. посібник. Київ, 2016. 338 с.

12. Тичініна А.Р. Сучасні методологічні практики: навч.-метод. посіб. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2018. 160 с.

13. Толочко С. В. Культура наукової мови викладача-дослідника: навч.-метод. посіб. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2019. 241 с.

14. Шапран О. І., Новак О. М. Педагогіка вищої школи: навч.-метод. посіб. Переяслав-Хмельницький: Домбровська Я.М., 2018. 280 с.

15. Шоробура І.М. Тренінги з освітнього менеджменту: навч. посіб./ Хмельницький: ФОП Мельник А.А., 2018. 242 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. ДСТУ 3008:2015 Інформація та документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура та правила оформлювання Нац. стандарт України [чинний від 07.01.2016]. Київ: ДП «УкрНДНЦ», 2016. 31 с. URL: http://www.knmu.kharkov.ua/attachments/3659_3008-2015.PDF

2. Закон України «Про вищу освіту» від 23.04.2021 № 1556-VII. URL: <https://cutt.ly/SkZ9CAt>

3. Закон України «Про освіту» від 1.01.2021 року №2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

4. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 16.10.2021 року №848-VIII. URL: <https://cutt.ly/okZ28R8>

5. Закон України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» від 16.01.2016 року №2623-III. URL: <https://cutt.ly/MkZ22up>

6. Затверджені стандарти вищої освіти. URL: <https://cutt.ly/fkZ2SnO>

7. Концепція розвитку педагогічної освіти від 16.07.2018 року №776. URL: <https://cutt.ly/Qk7M9us>

8. Проект Концепція розвитку освіти України на період 2015–2025 років.

URL: <https://cutt.ly/ck78KoS>

9. Про затвердження Вимог до оформлення дисертацій : наказ М-ва освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0155-17#Text>

10. Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 266. Із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ від 07.07.2021 року № 762. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF#Text>

11. Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах): Постанови Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 р.

№ 261. Із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ від 03.04.2019 № 283 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-2016-%D0%BF#Text>

12. Сайт «Аспірант». URL: <http://aspirant.com.ua/ua/>

13. Щодо організації освітнього процесу в закладах професійної (професійно-технічної) освіти з 08 січня 2021 року URL: <https://cutt.ly/jkZMAOM>

Посилання на дистанційну сторінку програми практичної підготовки

<http://ddpu.edu.ua:9090/moodle/course/view.php?id=2152>